

KÁNTÁS BALÁZS

SZABADSÁG, EGYENLŐSÉG, TESTVÉRISÉG, FILATÉLIA

VÁLOGATÁS A VILÁG SZABADKŐMŰVES
MOTÍVUMOKAT ÁBRÁZOLÓ
BÉLYEGEIBŐL

Kántás Balázs

SZABADSÁG, EGYENLŐSÉG,
TESTVÉRISÉG, FILATÉLIA
VÁLOGATÁS A VILÁG SZABADKŐMŰVES
MOTÍVUMOKAT ÁBRÁZOLÓ BÉLYEGEIBŐL

Az elektronikus szakkönyv szerzője:

Dr. Kántás Balázs PhD

muzeológus, Magyar Nemzeti Bélyegmúzeum
tudományos tanácsadó, Magyarhoni Zsidó
Imaegylet Judaisztika-történeti Kutatócsoport
ORCID-azonosító: 0000-0003-0927-772X

Lektorálta:

Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc
nyugalmazott egyetemi tanár, ELTE BTK

ISBN 978-615-6250-88-9

Felelős kiadó: Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2023

SZABADKŐMŰVESSÉG A
VILÁGBAN,
MAGYARORSZÁGON ÉS A
FILATÉLIÁBAN – DE MI
VÉGRE?
CSAPONGÓ
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI
ESSZÉKÍSÉRLET

Kevés értelmiségi/eszmei mozgalmat övez annyi összeesküvés-elmélet, mint a szabadkőművességet. Definíciója szerint ugyanis „a szabadkőművesség (angolul freemasonry, franciául franc-maçonnerie, németül Freimaurerei vagy Freimaurertum) az egyetemes emberi összetartozást, az emberek testvériségét hirdető vallásos-etikai színezetű mozgalom, amely a metafizikus és okkult gondolkozás különböző ágazatainak kombinációiból jött létre. Világszerte több millió

taggal rendelkező heterogén, számtalan formában működő mozgalom, amely – önértelmezése szerint – az erkölcsi értékek, valamint a szellem szabadságának egyetemességét vallva, a felvilágosodás hagyományait követve tevékenykedik. Öt alapvető eszménye a szabadság, egyenlőség, testvériség, tolerancia és az emberiség. Sokáig titkos társaságoknak tekintették a szabadkőművességet, és az is volt, de ma már nem titkos, hanem zárt társaság. Külsőségeiben a középkori kőművesek templomépítő céheinek formáit elevenítette fel, tagjai ritualizált beavatási szertartásokon keresztül ismerhetik meg a kőművesmesterségből származó szimbólumrendszerének mélyebb jelentését.”¹ Ez a széles körben közismert, ugyanakkor valószínűleg semmiféle világ-összeesküvést meg nem valósító, egyébként nem is centralizált, számos irányzattal

¹ BENEDEK Szabolcs, *A szabadkőművesség eredete*, Budapest, Pont Kiadó, 2006.

rendelkező szabadkőműves mozgalom a valóságban exkluzív, világnézeti alapú társaságok összessége, amelyek bizonyos humanista alapelvek, az európai felvilágosodás eszméi elfogadását, vallási és politikai toleranciát, illetve a „*minden ember egyenlő*” elvének elfogadását követelik meg tagjaiktól, a működésük pedig elvileg deklaráltan apolitikus, összejöveteleiken aktuálpolitikai témákkal jellemzően nem foglalkoznak.² Némelyik szabadkőműves irányzat elvárja, hogy tagjai valamely vallás követői legyenek, és higgyenek egy felsőbb hatalomban, legalább a szabadkőművesek által szimbolikusan tisztelt isten-allegóriában, a Világegyetem Nagy Építőmesterében, más irányzatok ateistákat is felvesznek a tagjaik közé, és elég, ha a jelölt alapvetően toleráns, humanista világnézetet követ.³ Bár e

² BENEDEK Szabolcs, *A szabadkőművesség eredete*.

³ BENEDEK Szabolcs, *A szabadkőművesség eredete*

mozgalomról igen-igen sokan gondolják, hogy a világnézeti alapú, spekulatív, soraiba jellemzően értelmiségieket fogadó szervezet álcája mögött titkos politikai és gazdasági tevékenységet folytat, és a világ irányítására, de legalábbis a nemzetközi nagypolitika és a világgazdaság befolyásolására törekszik, valójában a legtöbb demokratikus országban bejegyzett egyesületeket képez, amelyekhez bizonyos megszorításokkal szinte bárki csatlakozhat.⁴ Hasonló exkluzív, alapvetően világnézeti és szakmai alapú, sem nem vallási, sem nem politikai alapú, illegális tevékenységet pedig főként nem folytató szervezet a kiemelkedő műszaki szakembereket, mérnököket, technikusokat, szerelőket tömörítő, máig működő, a szabadkőművességgel közös

⁴ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Budapest, Athenaeum Kiadó, 2006110–115.

eszméletörténeti gyökerekkel rendelkező mesterlegény-mozgalom⁵ vagy a szabadkőművesekkel ugyancsak szoros történeti kapcsolatban álló, ám annál jóval ezoterikusabb rózsakeresztes mozgalom.⁶ E világnézeti alapú szervezetek magukat egyébként manapság inkább *zárt*, mint *titkos* társaságként szokták definiálni,⁷ ami azt jelenti, hogy tanaik, rítusaik, céljaik ma már az internetnek és a róluk szóló könyvtárnyi szakirodalomnak, nem egyszer bennük tagsággal bíró, a saját mozgalmuk történetét kutató szerzők könyveinek és tanulmányainak köszönhetően nem kifejezetten titkosak, azaz kívülállók, beavatatlanok számára is nagy vonalakban megismerhetők, a tagnévsoruk viszont alapvetően nem

⁵ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, 98–103.

⁶ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, 108–109.

⁷ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, 108–109.

nyilvános.⁸ A tagok önmagukat bárki előtt felfedhetik, tagtársaikról viszont nem nyilatkozhatnak azok engedélye nélkül, és ha így tesznek, a mozgalmából való kizárásukat is kockáztathatják.⁹ Egyéb szankciót azonban a tagsági szabályok megszegése a legendákkal ellentétben nem von maga után.¹⁰

A jelen, kissé talán csapongó, és igen sok információt magába sűrítő esszének három, egymással igen szorosan összekapcsolódó célja van, és részben vállaltan a szerző korábban megjelent szövegeinek összeszerkesztésén, egybefűzésén alapul, és mindegyik közvetett vagy közvetlen tárgya a szabadkőművesség. Esszém első szakaszában röviden és lényegre törően a „szabadkőműves irodalom”, már

⁸ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, 108–109.

⁹ BENEDEK Szabolcs, *A szabadkőművesség eredete*.

¹⁰ ¹⁰ Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, 108–109.

amennyiben létezik ez az irodalmi kategória, egyik korai darabjáról, Gotthold Ephraim Lessing *Szabadkőműves párbeszédek*¹¹ című drámájáról szeretnék szólni. A mű megítélésem szerint magában foglalja a kérdést, mely Heidegger nyomán valahogy így hangozhat: *Szabadkőművesség – mi végre?*, a szabadkőműves munka, éthosz, gondolkodás értelmére, létjogosultságára illetően, s ha tüzetesen olvassuk, akkor minden bizonnyal a kérdésre adható választ is... Azért is választottam többek között a XVIII. századi német író és esztéta e rövid, töredékesen fennmaradt művét, mert bár jól tudható róla, hogy a XVIII. században keletkezett és szereplői a korabeli Német Birodalomban élnek, az öt párbeszéd a lelkes, már-már naiv módon idealista szabadkőműves-

¹¹ Hivatkozott kiadás: Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszédek*, ford. MÁRTON László, Budapest, Pallas Páholy Kiadó, 2008.

jelölt, majd avatása után később csalódó ifjú Ernst és a már meglett szabadkőműves, a mélységesen szkeptikus, ám azért korántsem egészen hitehagyott Falk dialógusai lényegében bárhol és bármikor, akár ma, posztmodern korunkban is elhangozhatnának, eltekintve persze egy-két egészen konkrét történelmi referenciától. A dialógusegyüttes problémafelvetése és a kérdésekre adott válaszai egyetemesek és időtállóak, éppen ezért a mű mindenképpen megérdemli az elfogulatlan figyelmet, akár szabadkőművesként, akár profánként olvassuk azt. A mű keletkezéstörténetével, filológiájával és a XVIII. századi Német Birodalom politikai-eszmetörténeti-társadalmi problémáival, vagy éppenséggel a korabeli szabadkőművesség működésével, melyekre explicit utalásokat is találunk a szövegben, a jelen esszé nem kíván behatóbban foglalkozni, azzal

ellenben sokkal inkább, milyen egyetemesnek tűnő üzenet és szabadkőművesség-értelmezés olvasható ki a szövegből, némi szubjektivitást is engedélyezve magamnak.

Az öt párbeszéd közül az első háromban a két szimbolikus szereplő, Ernst és Falk a szabadkőművesség eszmerendszeréről, a mozgalom történetéről és a felvilágosodás korában betöltött társadalmi-filozófiai szerepéről beszélgetnek, az eleinte még profán Ernst pedig hangot ad mind kíváncsiságának, mind pedig kételyeinek a mozgalommal kapcsolatban. Az első párbeszéd leglényegesebb pontja, mikor a még kereső Ernst azt a súlyos kérdést teszi fel idősebb és tapasztaltabb szabadkőműves barátjának, létezhet-e vajon olyan avatott, aki avatottsága ellenére nincs birtokában a szabadkőművesek tudásának?

Részlet az első párbeszédből:

ERNST: *Ezek szerint van olyan avatott, aki nem tudja, amit Te tudsz?*

FALK: *Sajnos.*

ERNST: *Hogy lehet?*

FALK: *Mert az avatók közül is sokan maguk se tudják, a kevés, aki tudja, pedig nem mondhatja el.*

ERNST: *Tudhatja, amit te tudsz, akit sohase avattak?*

FALK: *Miért ne? A szabadkőművesség se nem esetleges, se nem felesleges, ellenkezőleg az emberből és társadalomból ered. Ezért személyes erőfeszítéssel éppen úgy felfedezhetjük, mint megfelelő oktatással.*

ERNST: *A szabadkőművesség nem esetleges? Nincsenek-e szavai, jelei, szertartásai, amelyek éppenséggel másfélék is lehetnének, tehát esetlegesek?*

FALK: *Valóban. De a szavak, jelek, szertartások nem a szabadkőművesség.*¹²

¹² Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszéddek*.

Az, hogy valakit intézményes keretek között szabadkőművessé avatnak, tehát még nem tesz valakit a szó magasztosabb, felsőbb értelmében *szabadkőművessé*. És miként azt láthatjuk, a dolog visszafelé is igaz lehet: lehetnek, sőt, vannak olyan avatatlanok, nem-szabadkőművesek is, akik birtokában vannak a szabadkőművesek tudásának, azaz: a magukénak érzik, belülről fakadóan vallják a mozgalom humanista-toleráns eszmerendszerét. Van, aki tudja a titkot, és van, aki nem tudja a titkot, hiszen Lessing értelmezésében – s úgy gondolom, ezt nem csupán kora szabadkőművességére vonatkoztatva értelmezte helyeset – a szabadkőművesek titka nem valami nyelvi formulával kifejezhető, ember által embernek átadható, tényszerű információ. Miként arra Falk is felhívja Ernst figyelmét: vannak rítusok, szavak, jelek, létezik egy

szertartásrend és egy hagyomány, amely intézményesen elkülöníti a szabadkőművességet más társadalmi formációktól, a külsőségek összessége azonban nem azonos magával a szabadkőművességgel, mint éthosszal, értékrenddel, gondolkodásmóddal. A szabadkőművesek valódi titkát nem lehet egyszerűen szavakkal kifejezni semmilyen emberi nyelven – az ember vagy belsejéből fakadóan azonosul a (humanista) szellemiséggel, vagy nem, s a belülről fakadó szabadkőművességet, hogy az ember valóban tiszta szívből *szabadkőművesnek érezze magát*, azaz nem-verbális módon legyen birtokában az úgynevezett titoknak, kívülről erőltetni semmiképpen sem lehet...

A második párbeszéd témája lényegében az egyén és az állam, illetve a szabadkőművesség és az állam kapcsolata, illetve az a kérdés, vajon a szabadkőműves

eszmék mentén haladva vajon kialakítható-e egy eszményi, utópisztikus társadalom, ahol megvalósulhat a szabadság, egyenlőség, testvériség hármassága, különös tekintettel a valamilyen értelemben vett egyenlőségre?

Részlet a második párbeszédből:

FALK: *Úgy gondolod, hogy létezhet állam osztályok nélkül? Lehet jó vagy rossz, többé-kevésbé tökéletes, de polgárai között nem lehet egyforma kapcsolat. Még ha mindannyian részt is nyernek a törvények alkotásában, részük nem lehet azonos, legalábbis nem közvetlenül az. A polgárok tehát magasabb és alacsonyabb rangúakká válnak. Még ha kezdetben az állam vagyona egyformán is oszlik meg közöttük, az egyenlőség két nemzedéknél tovább nem tarthat. Az egyik jobban gyarapítja majd a vagyonát, a másik a rosszul kezelt vagyont több örökös közt lesz kénytelen megosztani. Gazdagabbak és szegényebbek lesznek. (...) Bár*

*ellentmondhatnék! De milyen érvekkel tenném?
Igaz, hogy az embereket csak a különbözőség
árán egyesíthetik, csak állandó
megosztottságban maradhatnak együtt. Így van,
hogyan is lehetne másként?*¹³

A kérdésre Falk válasza látszólag nemleges, hiszen a – példának okáért a vagyoni értelemben vett – egyenlőség legfeljebb két nemzedéken keresztül lenne fenntartható, miként azt tudjuk jól. Ugyanakkor a közöttük lévő különbségek ellenére az emberek – miként arra Lessing ugyancsak némi szkepticizmussal, ám mégis valamiféle reménykedéssel telten utal – valamilyen szinten talán mégis közelebb hozhatók egymáshoz. Az egyenlőség eszménye nem feltétlenül a vagyoni egyenlőtlenségek vagy a véleménykülönbségek teljes felszámolását

¹³ Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszéd*.

kell, hogy jelentse. Az osztályok nélküli társadalom eszménye megvalósíthatatlannak látszik, azonban nem is biztos, hogy kívánatos – Lessing szabadkőműves dialógusaiban, bár implicit módon, de a pluralizmus is kiemelt értéként jelenik meg. Az emberek közötti különbségek felszámolása olvasatában egyúttal a gondolkodás egyfajta felszámolását is jelentené, márpedig egy esetleges eszményi, felvilágosult állam működéséhez az is kívánatos, hogy gondolkodó, s minden körülmények között kritikusan gondolkodó emberek vezessék. A különbségek egy utópisztikus államban ember és ember között szükségszerűen továbbra is kell, hogy valamilyen formában létezzenek, ám nem kell, hogy a szükségesnél nagyobbban legyenek. Lessing szabadkőműves és kereső beszélői e párbeszédben nyilvánvalóan a – a történelem során csak később, és persze

akkor is meglehetősen tökéletlenül – megvalósult polgári demokráciát tekintik a lehető legideálisabb államberendezkedésnek, ám a dialógus idősebb beszélője – meglehetősen bölcsen – természetesen számol az emberi nem mindenkori tökéletlenségével is...

A harmadik párbeszédben Ernstet továbbra is kételyek gyötrik a mozgalom eszmerendszerével, nemes céljaival kapcsolatban, kétkedésének pedig hangot is ad. Falk megpróbálja felvilágosítani fiatal barátját a szabadkőművesség céljairól és tevékenységének konkrétumairól, s afféle jó pedagógus módjára implicit módon le is próbálja beszélni arról, hogy esetleg megpróbáljon belépni a szabadkőművesek közé, folytatva a második párbeszéd gondolatmenetét szabadkőművesség és politika / állam kapcsolatáról...

Részlet a harmadik párbeszédből:

ERNST: Bizonyítsd be, legalábbis tedd valószínűvé, hogy a szabadkőművesek céljai valóban olyan nagyok és nemesek.

FALK: Céljaikról beszéltem? Észre sem vettem. Egyetlen dologra kívántam felhívni a figyelmedet, melyből oly sok minden következik, hogy az államférfiak nem is álmodnak róla. Talán a szabadkőművesek éppen ezen munkálkodnak. Így megváltozna véleményed, mely szerint minden építésre érdemes területet felfedeztek és elfoglaltak, minden szükséges feladat értő kezekhez jutott.

ERNST: Elég! Térj ki ismét, ahogy akarsz! Szavaidból úgy tűnik, hogy a szabadkőművesek arra szövetkeztek, hogy ellensúlyozzák az állam elkerülhetetlen ártalmait.

FALK: E felfogás nem árthat a szabadkőműveseknek. Tartsd meg! De tartsd tisztán! Ne keverj bele olyat, ami nem tartozik hozzá. Az állam szükséges ártalma. Nem ez vagy amaz államé. Nem a meghatározott társadalmi rendből ered a szükséges rossz. Ezzel

a szabadkőművesek, legalábbis mint szabadkőművesek nem foglalkoznak. Ezek enyhítését, gyógyítását a polgárok ítéletére, bátorságára, kockázatára hagyják. Tevékenységük egészen másfajta, veszélyesebb ártalmakra irányul. (...) Soraikba fogadnak minden arra érdemes férfit, bármi legyen is nemzetisége, vallása, társadalmi helyzete.

ERNST: *Valóban.*

FALK: *Ez természetesen feltételezi, hogy a különbségek felé emelkednek, s nem, hogy elmélyíteni kívánják azokat. De a nitrogén már a levegőben lebeg, mielőtt a salétromként a falra csapódna.*¹⁴

A fiatal Ernst értelmezésében a szabadkőművesség olyan szervezet, mely valamiféle konkrét lépéseket tesz azért, hogy ellensúlyozza az állam, a társadalom szükséges visszasságait. Ha pedig így lenne, kénytelen volna belefolyjni az

¹⁴ Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszéd.*

aktuálpolitikába. Falk itt fedí fel a szabadkőművesség egyetemes és elvont jellegét – a mozgalom, mint mozgalom, mint együttgondolkodó emberek csoportja, aktuálpolitikai csatározásokba lehetőleg nem folyik bele, nem egy adott, konkrét állam berendezkedését próbálja megváltoztatni. Céljai és eszmeisége ennél magasabb rendűek, egyetemesebb jellegűek. Az „emberiség temploma” felépítésén munkálkodik, mely nem más jelent, mint az embereket egymástól elválasztó előítéletek elleni küzdelmet. A gondolkodás és bizonyos eszmék hirdetése, a szabadkőművesség *spekulatív* jellege azonban nem teszi lehetővé, hogy intézményesült formában hatalomra törjön és tevőlegesen, akár erőszakos módon megkísérelje megváltoztatni a fennálló társadalmi rendet. A szabadkőművesek legfeljebb, mint egyének, állampolgárok, de nem mint a szabadkőműves mozgalom

tagjai vesznek részt a politikai életben, szabadkőművesként pedig leginkább azon munkálkodnak, hogy egyetemes, de legalábbis általuk egyetemesnek vélt, a mindenkori aktuálpolitikától független emberi értékekről gondolkodjanak és ezeket lehetőleg terjesszék, de semmiképpen sem erőszakkal, a hatalmi szó eszközével. Lessing a szabadkőművesség egyik fő értékeként tartja számon, hogy a mozgalom hisz az emberek, az állampolgárok autonómiájában és szuverén döntési képességében, és semmiképpen sem felülről, autoriter módon szeretné meghatározni, mi a jó vagy mi a rossz. Spekulatív, azaz az elmélkedésre hangsúlyt fektető mozgalomként, jámbor, emberbarát értelmiségiek szövetségeként inkább megpróbál irányt mutatni, lehetőségeket felvetni a mindenkori társadalom számára, tagjai pedig a maguk szintjén és

eszközeivel, egyénileg is megpróbálnak munkálkodni a világ, az emberi társadalom jobbá tételén...

A negyedik dialógusban lényegében szerepváltás következik be. Ernst ugyanis végül szabadkőművessé vált, felavatták, ám szemmel láthatólag óriásit csalódott abban, amit a páholyokban látott és hallott, s kétkedésének a lehető leghevesebben ad hangot. Falk látszólag egyetértésének ad hangot, s kissé ironikusan mintha majdnem azt kérdezné fiatal barátjától, miért lepi meg, amit tapasztalt, mégis mit várt?

Részlet a negyedik párbeszédből:

FALK: A páholy kapcsolata olyan a szabadkőművességgel, mint az egyházé a hittel. Az egyház jólétének külső jeleiből semmiféle következtetést nem vonhatunk le a tagok hitét illetően. Csodával határos, ha bizonyos gazdagság mellett megmarad az igazi hit. A kettő nehezen fér meg egymás mellett, a

történelem arra tanít, hogy az egyik lerontja a másikat. Ezért tartok tőle, attól tartok.

ERNST: *Mitől?*

FALK: *Röviden, egyáltalán nem tetszik, amit a páholyok mostani tevékenységéről hallok. Kincseket halmozni, tőkét gyűjteni, befektetni, a lehető legtöbbet kamatoztatni, birtokot vásárolni, kiváltságokat kunyerálni uralkodóktól, hercegektől, felhasználni a hatalmukat és befolyásukat testvérek kiűzésére, akik nem az igaznak vélt szertartásrendet követik. Hogyan vezetne jóra mindez? De szeretnék hamis próféta lenni!¹⁵*

Ernstnek, a frissen felavatott fiatal szabadkőművesnek szinte megemészthetetlen csalódás, hogy a fennkölt eszméket milyen gyarló emberek hirdetik, s látszólag nem találta meg amit keresett. A szabadkőműves páholyokban

¹⁵ Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszéd*.

tömörülő emberek ugyanolyan hiúnak, önzőnek, anyagiásnak tűnnek, mint bárki más ember a világon, akik a fennkölt, egyetemes eszméket alárendelni látszanak pillanatnyi érdekeiknek. Falk látszólag egyetért fiatal barátjával, s megerősíti azon korábbi véleményét, mely szerint egy erényesen élő férfinak nem kell feltétlenül a szabadkőművesek társaságához tartozni abból a célból, hogy megtaláljon valami általa keresett, magasabb rendűnek vélt eszmét, igazságot. Ha viszont mindennek ellenére mégis a szabadkőművesek társaságához csatlakozik és csalódik abban, amit testvérei között talál, az sem feltétlenül jelenti, hogy a szabadkőművesség, mint forma, üres, kiüresedett lenne. Tartalommal a gondolkodó embernek magának kell megtöltenie. Az ember elengedhetetlenül gyarló, és többek között éppen ez az egyik tényező, ami emberré teszi.

Az ötödik, utolsó párbeszédben Falk nagy revelációt tartogat frissen szabadkőművessé lett fiatal, s látszólag mélységesen csalódott barátja számára. Lényegében itt mondja el neki, mi is valójában a szabadkőművesség lényege – s e lényeg persze továbbra sem a külsőségekben, részletekben, institucionális, intézményesített keretekben, de még csak nem is annyira egyenként a szabadkőműves szervezeteket alkotó, minden bizonnyal gyarló és esendő emberekben keresendő, a tartalom nem ragadható meg pusztán a forma által...

Részlet az ötödik párbeszédből:

FALK: (...) *Lényegét tekintve a szabadkőművesség annyi idős, mint az emberi társadalom. Egyik sem keletkezhet a másik nélkül. Hacsak az emberi társadalom nem a szabadkőművesség ága. A lámpa fénye is a nap származéka. (...) Anya és lánya, nővér és húga,*

*sorsuk mindig összefonódott. Amilyen volt az emberi társadalom állapota, olyan volt a szabadkőművesség és fordítva. Az egészséges, életrevaló állam legfőbb ismérve az, hogy a szabadkőművesség virágzik keblében, amint a gyenge, félénk államot is biztosan megismerni arról, hogy nem engedi nyíltani, amit titokban – ha kívánja, ha nem – eltűnni kénytelen.*¹⁶

Csak röviden kommentálva a magáért beszélő idézetet: Falk, pontosabban rajta keresztül maga a szabadkőműves Lessing itt nyilván arról beszél, hogy a szabadkőművesség – egyetemes – eszméi lényegében egyidősek az emberiséggel, a világról gondolkodó, adott esetben kritikusan gondolkodó emberek egy része már akkor is vallotta őket, amikor institucionalizált formában még nem létezett szabadkőműves mozgalom vagy

¹⁶ Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszéd*ek.

más hasonló szellemi műhelyek... A demokratikus(abb) berendezkedésű társadalmakban, melyek értéként kezelik a szólásszabadságot és az egyén autonómiáját, plurális értékrendet hirdetnek, a szabadkőműves eszmék és alapértékek, a szabadság, egyenlőség, testvériség elve természetes állam- és társadalomszervező erővel vannak jelen, míg az autoriter, elnyomó rendszerek mindig félnek a szabadság bármilyen formájától, s általában a gondolkodástól, ám teljes mértékben kiirtani polgáraikból a szabadság és gondolkodás iránti, az ember természetéből fakadó vágyat semmiképpen sem tudják, így ha titokban, a felszín alatt is, de ezek jelenlétét kénytelenek valamilyen formában eltűnni... Ha megnézzük, s ezen állítás persze közhelyes, de igaz: az emberi társadalom működési mechanizmusa kétszáz év alatt mit sem változott. Más területeken, más mértékben, más

megnyilvánulási formákban, de az elvek és a problémák lényegüket tekintve ugyanazok. Itt világít rá Lessing, hogy a szabadkőművesség nem annyira valamiféle újkeletű és / vagy kivételes eszme- és gondolkodásrendszer, melyet csak a beavatottak szűk köre érthet meg, hanem olyan egyetemes emberi eszmék és alapértékek összessége, mely a gondolkodó emberiséggel egyidős, s lényegében csak egy megnyilvánulási formája a XVIII. században kialakult, institucionalizált, mára világszerte a különböző irányzatokat egybegyűjtve mintegy hatmillió taggal rendelkező szabadkőművesség. A szabadkőműves érték- és gondolkodásrendszer, főként a szabadság, egyenlőség és testvériség a Nagy Francia Forradalom nyomán elterjedt szentháromsága, bár maga a mozgalom vitathatatlanul európai eredetű, Lessing megítélése szerint nem annyira korhoz,

földrajzi helyhez, nemzethez, kultúrához, valláshoz, történelmi helyzethez kötött. Az emberiség valamennyire egyetemesnek tekinthető értékeit, azon értékeket, amelyek az embert nagybetűs Emberré teszik, fogalmazza meg és gondolkodik róluk tovább. Ily módon pedig, ha nem is intézményesített formában, de valóban *egyidős az emberiséggel*, és amíg az emberiség létezik, addig az az értékrendszer, amelyet a szabadkőművesek egymás között valóban esetlegesen *szabadkőművességnek* neveznek, minden bizonnyal valamilyen formában létezni is fog. S mindebben a legszebb, hogy a szabadkőművesség optimális esetben számol az ember levetkőzhetetlen esendőségével, gyarlóságával is. Megítélésem szerint Lessing szabadkőműves párbeszédeiből az is kiolvasható, hogy egyáltalán nem kell akkora tragédiaként megérnünk, ha a kőművesség magasztos eszméit hirdető és

valló emberek olykor gyarlónak bizonyulnak ilyen vagy olyan kontextusban, hiszen az esendőség az ember elidegeníthetetlen tulajdonsága. Paradox módon, talán ha az ember és az emberi társadalom végre valahára képes lenne megfelelni az önmaga által támasztott ideáloknak, már nem is volna tovább értelmese gondolkozni és a világ jobbításán fáradozni. Az, ami Lessing számára és bárki szabadkőműves vagy a szabadkőművesség eszmerendszerét többé-kevésbé a magáénak valló, ismerő ember számára önértékkel bír, a világ jobbításának szándéka, akár apró emberi megnyilvánulások által is, az ideális létállapot elérése esetén önértékét veszítené, értelmetlenné válna. Megítélésem szerint a szabadkőművesség valódi célja az, vagy legalábbis az kellene, hogy legyen, hogy habár az emberiség lehető legideálisabb élethelyzetét nyilván

nem érhetjük el, irányt mutasson, hogy legalább valamivel közelebb kerülhessünk hozzá... Ez a gondolkodásmód pedig minden megalapozott szkepticizmus és pesszimizmus ellenére, melyre saját korában Lessingnek is bőven volt oka, s kétszáz-egynéhány évvel később, a világ úgymond jobbik felén élő emberekként, egy elvileg polgári demokratikus alapértékek mentén működő, európai uniós tagállam polgáraiként nekünk is van okunk, azért némi optimizmusra is okot ad...¹⁷

Bár Lessing időtálló műve kapcsán még számos gondolati ajtót kinyithatnánk, melyre a jelen rövid írás keretei között nincs lehetőség, zárszóként magam úgy vélem, ha kellő érzékenységgel olvassuk, Lessing *Szabadkőműves párbeszédek* című műve több mint kétszáz év távlatában is választ adhat számunkra a *Szabadkőművesség – mi végre?*

¹⁷ Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadkőműves párbeszédek*.

súlyos, ugyanakkor megválaszolhatatlan kérdésére, mely időről időre újra és újra felvetődhet az avatottakban, és adott esetben segíthet elűzni kételyeinket azt illetően, szükség van-e a szabadkőművességre, vagy még inkább szükség van-e *még* a szabadkőművességre itt és most, bír-e még a szabadkőműves gondolkodásmód valamiféle aktualitással és önértékkel a mai világban...?

És akkor itt érkeztem el esszém második tematikus egységéhez, amely voltaképpen nem más, mint a hazai szabadkőművesség történetének érdekes aspektusainak összefoglalása. Ami ugyanis a jelen esszé szerzőjének korábbi szabadkőművesség-történeti kutatásait illeti, azok korántsem előzmény nélküliek. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrizetében¹⁸ található ugyanis

¹⁸ A magyarországi szabadkőművesség huszadik századi működéséről az egyik legteljesebb forráskidvány: BERÉNYI

a HU-MNL-OL-K 149 törzsszámot viselő állag,¹⁹ melynek megnevezése *Rezervált iratok*, és a Magyar Királyi Belügyminisztérium fontosabb nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb bizalmas jellegű ügyeinek iratait tartalmazza 1876-tól kezdve egészen 1944-ig. Ezen az irategyüttesen belül találhatóak HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805, valamint a HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli *iratok-1* jelzettel ellátott, érdekes és jelentős történeti forrásértékkel rendelkező iratok, melyek a korabeli magyar belügyi szervek a magyar szabadkőműves mozgalom megfigyeléséről szóló jelentést és értékelést

Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

¹⁹ Köszönet illeti Csősz László korábbi főlevéltáros kollégámat, amiért kezdő levéltárosként, 2014-ben alkalmam volt vele együtt a HU-MNL-OL-K 149 jelzetű fond darabszintű segédletén dolgozni. A szöveg jelen változatának közlésekor, illetve a jelen forráskiadvány szerkesztésekor ugyanakkor Csősz László már a Magyar Zsidó Levéltár levéltárosaként, a szerző pedig a Bélyegmúzeum muzeológusaként dolgozott.

tartalmazzák. Ezt a dokumentumot a szerző párjával, az irodalom- és művelődéstörténész Szabó Piroskával közösen már több forráskiadványban, számos bővített verzióban közreadta,²⁰ az bárki számára elérhető a világhálón, ám a jelentőségére, ahol tudja, azóta is felhívja a

²⁰ A szóban forgó forráskiadványokat lásd:

A szabadkőműves dosszié. A Magyar Királyi Belügyminisztérium szabadkőművesek megfigyeléséről szóló jelentése, forráskiad. KÁNTÁS Balázs–SZABÓ Piroska, Budapest, Nagy Lajos Kiadó, 2019.
<http://real.mtak.hu/95646/>

A Magyar Királyi Belügyminisztérium politikai rendészeti szerveinek jelentése az illegalitásban működő szabadkőművességről, 1939, forráskiad. KÁNTÁS Balázs–SZABÓ Piroska, Pécs, Zsolnay Vilmos Kulturális Egyesület, 2023.
<http://real.mtak.hu/162861/>

Humanitás illegalitásban. a szabadkőműves mozgalom és a Horthy-korszak titkosszolgálati szervei – források, forráskiad. KÁNTÁS Balázs–SZABÓ Piroska, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.
<http://real.mtak.hu/163277/>

Szabadkőművesség és ellen-szabadkőművesség. A magyar szabadkőműves mozgalom és a Horthy-korszak titkosszolgálati szerveinek és kormánypárti, jobboldali titkos társaságainak kapcsolata, forráskiad. KÁNTÁS Balázs–SZABÓ Piroska, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.
<http://real.mtak.hu/167823/>

figyelmet, és ezt a jelen szabadkőművesség-történeti tematikájú esszében is megteszi...

Miként az a szóban forgó levéltári iratokból kitűnik, a Horthy-korszak hatóságai, titkosszolgálatai²¹ a nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb, politikai ellenzékiességgel vádolható szervezetek mellett a szabadkőműves mozgalmat is de facto állam- és rendszerellenes, felforgató tömörülésként kezelték, és folyamatosan

²¹ Az 1930-as években jobbra a Magyar Királyi Belügyminisztérium alá tartozó rendőrség és csendőrség különböző, egyébként számos alkalommal átszervezett nyomozó osztályai láttak el mai értelemben vett polgári titkosszolgálati tevékenységet, így a belső politikai reakcióelhárítást is. A rendőrségi és a csendőrségi politikai nyomozó szervek a forrás keletkezése idején nagyjából párhuzamosan működtek, egymással sokszor rivalizálva. Elláttak továbbá politikai rendészeti feladatokat, és elsősorban külügyi hírszerzést a Honvédség bizonyos szervezeti egységei is – a katonai titkosszolgálatokat a korszakban szintén többször átszervezték. Vö. többek között KEDVES Imre: *A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. Jogtörténeti vázlat*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. Valamint: KOVÁCS Tamás: *Közigazgatás és rendvédelem Magyarországon, 1867-1945*, in *A rendőrakadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok*, szerk.: JÁMBOR Orsolya, LÉNÁRT Máté Gábor, TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2018, 111-132.

megfigyelték, monitorozták annak működését.

E humanista, az európai felvilágosodás eszméit valló, a nyugati világban a kelet-európai közegnél kétségtelenül nagyobb hagyományokkal és presztízzsel rendelkező, ugyanakkor az összeesküvés-elméletek igen gyakori céltábláját képező értelmiségi mozgalmat magyarországi története során is többször betiltották, a huszadik század elején már a Tanácsköztársaság rövid időszakában is korlátozták a szabadkőművesség működését, hasonlóan a többi polgári egyesületéhez. A Horthy-korszakban végül Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az „*alapszabályaikban* *kitűzött,*

kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket”.

A szabadkőműves mozgalom Podmaniczky utcai székházában a Horthy-korszak legjelentősebb magyar titkos szervezete, az Etelközi Szövetség (rövidítve jellemzően EX, ET vagy X) rendezkedett be, melynek történetéről jelen esszé szerzője már ugyancsak számos forrást közzétett.²² A korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak sajátosan magyar, nacionalista változataként funkcionáló, politizáló, alapvetően kormányközeli-kormánypárti

²² Lásd: KÁNTÁS Balázs, *A magyar „fehér szabadkőművesség”. Adatok és levéltári források az Etelközi Szövetség, a Horthy-korszak befolyásos politizáló titkos társaságának töredékes történetéhez*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság–Magyar Elektronikus Könyvtár, 2021.
<http://real.mtak.hu/122855/>

titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója, Zadravecz István tábori püspök, tábornok emlékiratainak köszönhetően.²³ Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét közvetett módon irányította, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, az ellenforradalmi kormány politikusai és a Nemzeti Hadsereg tisztjei részvételével. Megemlítendő továbbá az is, hogy bár a szakirodalom igen gyakran illeti az Etelközi Szövetséget a *szélsőjobboldali* jelzővel, a szervezet maga politikailag igen heterogén volt. Bár célkitűzései között a tragikus

²³ ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-4.1-A-719. Zadravecz naplója alapján készült egy állambiztonsági jelentés is az EX-ről az 1940-es évek végén: HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

történelmi helyzetnek köszönhetően, amelyben született, valóban szerepeltek radikális mozzanatok, nem kezelhető egyszerűen a korai magyar jobboldali radikalizmus csúcsszerveként, hiszen a tagok között együtt voltak jelen a kormánypárti mérsékelt jobboldal és a radikális jobboldal képviselői, valamint a legitimisták és a szabad királyválasztók is, akiket az összeomlást, forradalmakat, polgárháborút, majd területelcsatolást elszenvedett, megcsonkított ország területi integritásának helyreállításának eszméje egyesített. Gróf Bethlen Istvánt, gróf Teleki Pált vagy gróf Bánffy Miklóst a korszak jelentős, és hibáik ellenére a magyar történelemben alapvetően inkább pozitív szerepet játszó konzervatív politikusait, akik egyúttal az EX tagjai is voltak, például mindenképpen túlzás és leegyszerűsítés volna a *szélsőjobboldali* vagy a *radikális jobboldali* jelzővel illetni. Vezető szerepet

töltöttek be az egyesületben ugyanakkor olyan radikális jobboldali politikusok, mint Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME), a korszak legbefolyásosabb nacionalista, félkatonai jellegű, a magyar haderővel is igen szoros kapcsolatban álló tömegszervezetének elnöki tisztét is betöltötte, illetve fokozatosan ragadta magához a szervezet vezetését a politikai radikalizmusáról ismert, a kormánypártból 1923-ban kilépő, majd a radikális jobboldal parlamenti képviselőletét megteremtő Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a korai magyar szélsőjobboldali erők informális vezetője is. A szervezet története főleg az 1920-as évekre vonatkozóan ismert, az ezt követő időszakról jóval kevesebb adat áll rendelkezésre, de legalább a kitekintés szintjén igyekszem rekonstruálni a titkos

társaság történetét egészen annak megszüntetéséig, 1945-ig. Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa megvetett és nemzetrontónak gondolt, alapvetően liberális és humanista eszmék mentén szerveződő, elsődlegesen a felvilágosodás hagyományát követő szabadkőművességre kívánt hasonlítani, és annak nacionalista változataként óhajtott funkcionálni. Az Etelközi Szövetség tehát nem csupán egy pragmatikus célokat követő titkos politikai organizáció, hanem titokzatos, misztikus, filozofikus-ezoterikus szellemiséget, a tagok számára egyfajta sajátos magyar nacionalista vallást vagy legalábbis valamiféle valláspótlékot megtestesíteni kívánó szervezet is volt.²⁴ Ez a kezdeti időszakra, az 1920-as évek első felére halmozottan igaz, mert a későbbiekben,

²⁴ FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007* (XXXI.), Salgótarján, 2008, 118–156.

már amennyire a forrásokból tudni lehet, a politizálás és a pragmatikus politikai célok elérése a társaság működésében sokkal fontosabbá vált.

Az Etelközi Szövetség elvileg hivatalosan, kifelé nem létezett, bár létezése ettől függetlenül a korszakban köztudomású volt. Fedőszerveket tartott fenn, egyik fő fedőegyesülete a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt, mely 1920. szeptember 28-án alakult meg, és aznap hagyták jóvá alapszabályát.²⁵ Ez volt a titkos társaság jogi szempontból is létező, gazdasági-pénzügyi tevékenységet folytatni képes, vagyonnal rendelkező, azt a külvilág felé reprezentáló formája, noha némi leegyszerűsítéssel a szoros személyi átfedések miatt a haderővel is szoros kapcsolatban álló, a fegyverkezési

²⁵ ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobbaldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3-4, 562-576.

korlátozások alatt álló honvédség rejtett kiegészítő alakulataként is funkcionáló, eredetileg katonai érdekvédelmi szervezatként alakult, erősen félkatonai jellegű Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE),²⁶ amely szintén a Podmaniczky utcai páholyházban rendezte be a székhelyét, is tekinthető az EX egyik

²⁶ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918. november 15-én, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-korszak a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a Horthy-korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilaskeresztes mozgalom és más szélsőjobbboldali pártok képviselő kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, vitéz dr. Endre László, báró Feilitzsch Berthold stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobbboldali szervezetek összefogására mozgósított. 1944 elején 144 fiókegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb szélsőjobbboldali egyesületeket is a MOVE-be olvasztották, illetve az egyesület sok tagja csatlakozott a Nyilaskeresztes Párt fegyveres alakulataihoz. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd bővebben: Dósa Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

fedőszervezetének.²⁷ Mindkét erősen kormányközeli szervezet élén a radikális jobboldali politikus-katonatiszt, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök állt...

Magyar *titkostársaság-történeti* összefoglaló tanulmányában Fodor Miklós Zoltán röviden analizálja az Etelközi Szövetség és a szabadkőművesség közötti külsőség- és mentalitásbeli hasonlóságokat és különbségeket. Itt most néhány rövid bekezdést a szabadkőművesség és magyar, nacionalista párja összehasonlításának tárgyában szó szerint idézünk attól a kutatótól, aki a kérdéssel már behatóbban és alaposan foglalkozott:

„Indokolt röviden összefoglalni a szabadkőművesség és az EX közötti hasonlóságokat és különbségeket, hiszen a Szövetséget »ellen«, vagy »fehér«

²⁷ FODOR, *Az Etelközi Szövetség története*, 123.

szabadkőművességnek minősítették. A szabadkőművesség – a maszonéria – sem ma, sem a vizsgált korszakban nem volt egységes. Számos szervezetet sorolnak-soroltak a szabadkőművesség körébe – a »szabadkőműves« minősítést gyakran megkapja minden titkos vagy exkluzív társaság. Az összehasonlítás alapjának a világon működő két fő irányzatot, az angol vagy János rendi páholyt (Grand Lodge), valamint a francia eredetű Nagyoriens (Grand Orient) páholyszisztémát tekintem. Az előbbi öndefiníciója szerint deista, inkább kontemplatív irányultságú, direkt politikai állásfoglalásoktól inkább tartózkodik. A Grand Orient ateista, de legalábbis az agnoszticizmus felé hajlik, politikai aktivitása, a »progresszió« iránti elkötelezettsége egyértelműbb. (Magyarországon sajátságos volt a helyzet 1886 és 1920 között: a két fő irányzat integrálódott a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy keretein belül, miközben más országokban ellentét állt fenn a két páholy szisztéma között.

Az összeolvadás azonban azt is eredményezte, hogy a századelőtől egyre inkább teret nyert a páholyokban egy türelmetlen, a progressziót a magyar közjogi hagyománnyal össze nem egyeztethetőnek tartó irányzat. A páholyokban egyre nagyobb befolyást szerző, Jászi Oszkár nevével fémjelezhető radikális irányzat pártolta az 1908-ban létrejött Galilei-kört,²⁸ amelyben 1917-re egyértelműen a két évvel későbbi Tanácsköztársaság²⁹ szinte kizárólag zsidó származású vezetői váltak hangadókká. A radikális és szélsőbaloldali irányzatok jelenléte, azok egyes páholyok általi támogatása diszkreditálta a teljes honi szabadkőművességet. A szabadkőművesség önmeghatározása szerint »az a férfiakból álló testvéri szövetség, amelynek célja tagjainak morális és spirituális tökéletesítése ezúton az egyetemes emberiség

²⁸ A Galilei-kör történetéről részletesen lásd: CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

²⁹ A Tanácsköztársaság történetéről lásd: HATOS Pál, *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

erkölcsi és szellemi fejlődésének elősegítése a közös cselekvés útján, a szeretet szolgálatában, valamint a rászorulóknak támogatása.«

[...] A maszonéria hivatalos célja tehát egyrészt személyre szabott – öntökeletesítés –, másrészt egyetemes, kozmopolita célú, az egész emberiséget kívánja formálni. Az EX öndefiníciója szerint olyan szervezet, melynek elsődlegesen nemzetpolitikai célja volt: az ország integritásának helyreállításán dolgozni. A cél tehát nemzeti, ha úgy tetszik, nacionalista. A cél elérésének eszköze a kereszténynemzeti elit uralmi pozíciójának biztosítása. (Természetesen itt is kizárólag férfiak alkották a tagságot.)

A szabadkőművesség különféle hagyományrendszerekből (Ó- és Újszövetség, kabbala, a hellenisztikus eredetű hermetika-alkímia, a középkor templomépítőinek céhes terminológiája, rózsakeresztesség, a templomos lovagrendi hagyomány) kompilált gazdag szimbólumrendszerrel dolgozik, melyek mélyebb értelmének megértése, az abban való elmélyedés

az egyik eszköze az öntökéletesítésnek. Az EX esetén nincs ismeretünk egy mélyebb jelentéstartamú szimbólumrendszer létéről, céljai miatt erre valószínűleg nem is volt szüksége. (Pröhle Vilmos szerepét ismervé azért nem kizárt, hogy használtak hasonlót. Az EX-ben Pröhle egyfajta keretet láthatott, melyben egy újfajta spiritualitás, vallásrendszer ébredhet fel, bár ennek célja inkább nemzeti-társadalmi szinten mozgott: a nemzet egységesítésének szolgálatában állott az új vallás ideája, nem szellemi-spirituális tökéletesedést célzott.)

A maszonéria egyik kifelé irányuló, látható tevékenységi köre a jótékonykodás. Az EX ez irányú cselekvési köréről nincs tudomásunk, ámbár az elszakított területek magyarjainak, nagyszámú menekült tisztviselőjének minden bizonnyal segített az elhelyezkedésben. Az elszakított területek magyarságának tagjai természetesen az irredenta ügy legelkötelezettebb hívei voltak, ilyenformán általában megbízhatóaknak is

minősültek. (A karitatív tevékenység egy szervezetnél az erkölcsi megfontolásokon túl, a jó lelkiismeret biztosítása mellett kiváló propaganda eszközként is funkcionálhat.)

Lássuk a két szervezet közti, inkább csak felületi hasonlóságokat. Mindkét esetben működött, működik a szertartásosság. A maszonéria két évszázados múltú, komplikált és szerteágazó rítusrendszerével persze az EX nem versenyezhetett, ráadásul a források szerint inkább csak a kezdeti időszakban adtak sokat a titokzatoskodó ceremóniákra. Létezett beavatás is a szövetségénél, bár a jelek szerint ez inkább egy – a kezdetekben teátrális formák közt végbemenő – eskütételre korlátozódott. Nincs szó a szabadkőművesség több, legalább háromfokozatú (inas, legény, mester) iniciációs rendszeréről, amelynek célja nemcsak az exkluzivitás formai megteremtése, hanem a testvérek tökéletesedési szintjének, vagy legalábbis hierarchikus elhelyezkedésének jelölése.

Felületi hasonlóság, hogy a beavatottak mindkét szervezetnél egyaránt a »testvér« minősítést használták egymás között, valamint a konspirációs kézjelzések megléte. Az új tagok mind az EX-nél, mind a maszonéria esetén meghívással, kezesek jóállásával kerültek beszervezésre, direkt jelentkezés nem volt.”³⁰

Láthatjuk tehát, hogy míg a szabadkőművesség alapvetően spekulatív-kontemplatív, a tagok lelki-erkölcsi fejlődését, jobbra válását, illetve a jótékonykodást, az emberiség és a világ általános jobbra tételét tűzi ki céljául, és nemzetközi, nemzetek felett álló mozgalom, melynek legtöbb irányzata az aktuálpolitizálástól lehetőleg távol tartja magát, addig az önmagát a szabadkőművesség nacionalista, „fehér” és sajátosan magyar megfelelőjeként

³⁰ FODOR, *Az Etelközi Szövetség története*, 131–132.

meghatározó Etelközi Szövetség nagyon is gyakorlati, politikai célokat kitűző és azok eléréseért ténylegesen tevékenykedő, egyúttal pedig szigorúan magyar nemzeti keretek között gondolkodó titkos társaság volt. Míg a szabadkőművesség számára az ezoterikus külsőségek, rítusok és szimbólumok egyfajta filozofikus irányultság megtestesítői, és mélyebb, igen összetett és többféleképpen is értelmezhető, irányzatonként is eltérő jelentéssel bírnak, addig úgy tűnik, az Etelközi Szövetségben mindezek a kellékek leginkább valóban csak külsőségekként szolgáltak a gyakorlati, politikai célok megjelenítésére és megideologizálására. Továbbá míg a szabadkőművesség lényegénél fogva toleráns mozgalom, addig az Etelközi Szövetség célkitűzései között kifejezetten az intoleráns nacionalizmusra utaló jegyeket találhatunk. Hiszen a trianoni békediktátum által elcsatolt területek

részleges vagy teljes visszaszerzése, az országot ért történelmi igazságtalanságok teljesen jogos revíziója és a magyar nemzet általános felemelése mellett a szervezet alapszabálya egyik fő célként tűzte ki a magyarság ellenségének, hazafiatlannak és nemzetietlennek gondolt zsidóság kiszorítását a politikai, gazdasági és kulturális életből. Miként arra Ungváry Krisztián is felhívja a figyelmet, a Horthy-korszak jobboldali politizáló titkos szervezetei, élükön az Etelközi Szövetséggel, az úgynevezett bürokratikus antiszemitizmus fő fórumai voltak a korszak jobboldali és radikális jobboldali politikusai, katonatisztjei és közigazgatási tisztviselői számára.³¹

A magyarországi szabadkőművesség egyik szervezete, lévén korántsem centralizált mozgalomról van szó, a

³¹ UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege*, 97–100.

Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya³² nem tekintette magára nézve érvényesnek a betiltást, és ennek köszönhetően legalább 1929-ig tovább működött. Alapító tagjai és vezetői többek között (főmester, nagymester) megtaláljuk többek között a szombathelyi Zimmermann Károly építészt, a budapesti Tuszkai Ödön orvost, a szegedi Kormányos Benő ügyvédet és a szintén szegedi Espersit

³² Erről bővebben lásd: VÁRI László, ORBÁN Róbert, PÉTER László: *A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya*. Aetas, XXVIII. évf. 4. sz. (2013) 145–165. o.

János³³ ügyvédet, aki többek között József Attila³⁴ és Vén Emil³⁵ támogatója volt.

1938-ban, a korábbi, hivatkozott forráskiadványokban közölt titkosszolgálati iratok keletkezésének idején a szabadkőművesség hivatalosan tehát már rég be volt tiltva Magyarországon. A két világháború közti Magyarországon az állam intézményesen nem üldözte különösebben kemény eszközökkel a szabadkőműveseket, nem voltak letartóztatások, komolyabb rendőri

³³ Espersit János (1879-1931), ügyvéd, újságíró, költő, többek között József Attila anyagi támogatója és egyik mentora, a magyarországi szabadkőművesség egyik korabeli vezéralakja.

³⁴ József Attila (1905-1937), a huszadik század legjelentősebb magyar költőjének munkásságában ugyan találhatók szabadkőműves szimbólumok, ám semmi nem bizonyítja, hogy maga szabadkőműves lett volna. József Attila lehetséges szabadkőművességéről, vagy legalábbis az életművében fellelhető szabadkőműves motívumokról lásd: SZIGETI Lajos Sándor: *Apokaliptikus és démonias. A hetedik és a jelenések könyve. A Magyar Tudományos Akadémia honlapján: old.mta.hu/fileadmin/I_osztaly/eloadastar/jozsefa_szigeti.doc*

³⁵ Vén Emil (1902-1984), festőművész, József Attila és Juhász Gyula barátja, későbbi 1956-os forradalmár, aki forradalmi tevékenysége miatt rövid ideig börtönben is ült.

atrocitások, a tilalom pedig abban nyilvánult meg, hogy a szervezet nem létezhetett, mint bejegyzett egyesület, nem lehetett vagyona, nem végezgetett pénzügyi tevékenységet, nem voltak adottak intézményes működési keretei, a tagok nem rendezhettek rituális összejöveteleket, csak zárt ajtók mögött, magáningatlanokban gyűlhetek össze. Csupán az éthosz, az eszme, a szabadkőműves eszmeiség tudata és követése tartotta össze a tagokat, és bár a gyakorlatban semmiféle komoly rendszerellenes, az államrendet veszélyeztető politikai tevékenységet nem folytattak, a belügyi szervek mégis alaposan szemmel tartották a nem-hivatalos keretek között továbbra is működő szabadkőműves mozgalmat, mint a fennálló politikai rendszerre potenciális

veszélyt jelentő szervezetet.³⁶ A magyarországi szabadkőművesség történetét, beleértve a két világháború közti időszak illegalitásában való működését már olyan kiváló kutatók feldolgozták, mint L. Nagy Zsuzsa,³⁷ Berényi Zsuzsanna Ágnes,³⁸ vagy éppenséggel Jászberényi József.³⁹ A forrás ugyan sok új mozgalmatörténeti részlettel a téma nagy történelmi feldolgozottsága okán feltehetőleg nem szolgált, ám e szabadkőműves dosszié mindenképpen rávilágított a szabadkőművesség a magyar állam ellentmondásos viszonyára az 1930-as évek végén.⁴⁰

³⁶ *A szabadkőműves dosszié.*

³⁷ Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

³⁸ Vö. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.; Uő: *Budapest és a szabadkőművesség.* Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.; Uő: *Szabadkőműves páholyok Budapesten.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

³⁹ Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története.* Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

⁴⁰ *A szabadkőműves dosszié.*

A korábban egy nyomtatott, és több elektronikus forráskiadvány keretében, újabb és újabb forrásokkal együtt közreadott rövid belügyi jelentés és elemzés arról tanúskodik, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium szervei (ha úgy tetszik, a korabeli polgári titkosszolgálatok) az igen apró részletekig bezárólag tisztában voltak az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalom céljaival, eszmeiségével, pontos történetével, na és persze az immár illegalításban való működés minden részletével is. Feltérképezték a szervezet külkapcsolatait, figyelemmel kísérték a még illegalításban is gyakorolt jótékonyági tevékenységeit, és pontosan nyilvántartották a tiltás ellenére továbbra is aktív a tagok számát és névsorát is, melyből kitűnik, hogy igen ismert, prominens értelmiségiek még az illegalitás

éveiben is tagjai voltak a szervezetnek.⁴¹ Az olykor igen analitikus hangnemben íródott, helyenként ugyanakkor túlzó állításokat megfogalmazó belügyi iratokból kitűnik, hogy a magyar állam valamely szervének fedett nyomozói konspiratív módon épültek be a szabadkőműves mozgalomba, de legalábbis egy vagy több belső informátor – önként vagy megfélemlítés hatására, ezt nem lehet tudni – folyamatosan jelentett a mozgalom tevékenységéről a belügyi szerveknek. A közölt források mindenesetre érdekes és tanulságos adalékként szolgálhatnak olvasójuknak mind a magyarországi szabadkőművesség története, mind pedig a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a korszakban működik politikai rendészeti és titkosszolgálati jellegű tevékenységet végző állami szervek intézménytörténete

⁴¹ *A szabadkőműves dosszié.*

szempontjából.⁴² Szomorú tény ugyanakkor az is, hogy a dokumentumoktól finoman szólva sem idegen a korszakra oly jellemző antiszemitizmus sem, amely a szabadkőműves mozgalom és a zsidóság, illetve az ébredező cionista mozgalom primitív összemosásával mintha egy országos, de akár világméretű szabadkőműves-cionista összeesküvés lehetőségét vázolná fel, illetve említésre kerülnek benne olyan prominens magyar értelmiségiek, közéleti szereplők is, akik később, 1944–1945 folyamán zsidó származásuk vagy épp embermentő tevékenységük miatt tragikus módon a Holokauszt embertelenségeinek estek áldozatul...⁴³

Mivel igen nagy múltú, immár több, mint 300 éves, európai gyökerű, de mára az

⁴² *A szabadkőműves dosszié.*

⁴³ *A szabadkőműves dosszié.*

egész világon elterjedt, összesen több millió taggal rendelkező mozgalomról van szó, amely mára a nyugati kultúrkör szerves részét képezi, nem csoda, hogy a szabadkőművesség a filatélia, a bélyegkiadás és bélyeggyűjtés világában is igen erősen jelen van. Szomorú tény ugyanakkor, hogy míg Nyugat-Európában, az Amerikai Egyesült Államokban, illetve számos (dekoratív bélyegeiket persze elsősorban gyűjtői igények kiszolgálása, nem pedig postai bérmentesítés céljából kibocsátó) afrikai és dél-amerikai országban az elmúlt száz évben számos szabadkőműves személyeket, motívumokat és helyszíneket ábrázoló bélyeg került kibocsátásra, és a világon mára pedig igen gazdag „szabadkőműves filateliá”-ról beszélhetünk, addig a jelen sorok szerzőjének tudomása szerint Magyarországon a mai napig nem jelent meg szabadkőművesség tematikájú

postabélyeg. Magyarországon továbbá idáig szakirodalma sem igen van a szabadkőműves filatéliának, míg angolszász nyelvterületen, elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a szabadkőművesség az ország alapításával egyidős, számos kiadvány jelent meg a témával kapcsolatban az elmúlt évtizedekben...⁴⁴ A szabadkőművesség tematikájú bélyegkiadások száma csak az utóbbi egy-két évtizedben is igen jelentősen nőtt, és a teljesség ha egy kutató arra

⁴⁴ Lásd például:

Clarence BELTMANN, *Masonic Stamps of the World*, Milwaukee, American Topical Association, 1964.

Trevor J. FRAY, *Masonic Philately. Part 1*, New York, H. Hayes, 1984.

Trevor J. FRAY, *Masonic Philately. Part 2*, New York, H. Hayes, 1985.

Trevor J. FRAY, *Masonic Philately. Part 3*, New York, H. Hayes, 1986.

Christopher L. MURPHY, *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, New York, The Masonic Stamp Club of New York, 2016.

vállalkozna, hogy összeállítsa a világ szabadkőműves motívumokat tartalmazó bélyegeinek teljességre törekvő jegyzékét és katalógusát, szinte lehetetlen feladatot tűzne ki maga elé.

Az elsősorban amerikai szakirodalom, azon belül is a jeles szabadkőműves filatelistá, a New York-i Szabadkőműves Bélyeg Klub (Masonic Stamp Club of New York⁴⁵ – mert hogy az Egyesült Államokban még ilyen szakmai szervezet is létezik...) egyik alapítója és elnöke, illetve a szervezet által kiadott *The Masonic Philatelist* című tematikus filatéliai magazin⁴⁶ főszerkesztője, Christopher L. Murphy, a maszonéria filatéliai és egyéb vonatkozásairól számos művet publikált

⁴⁵ <http://www.mscnewyork.net/officers.php>, letöltés ideje: 2023. november 1.

⁴⁶ A kiadány lapszámait lásd online: <http://www.mscnewyork.net/mpissues.php>, letöltés ideje: 2023. november 3.

számos művet,⁴⁷ alapvetően hat lehetséges kategóriára osztja a szabadkőműves motívumokat tartalmazó bélyegeket:

- I. A szabadkőműves mozgalom tiszteletére, emlékére, valamely évfordulójára kiadott bélyegek (a szabadkőműves utalások a bélyegen lehetnek rejtettek

⁴⁷ Christopher Leo Murphy művei közül lásd például:

Christopher L. MURPHY, *Masonic Philately. The United States of America and Canada*, Silver Spring, The Masonic Service Association, 1990.

Christopher L. MURPHY, *Postage Stamp and Freemasonry. Gудie and Compendium*, New York, Carlton Press, 1988.

Christopher L. MURPHY, *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, New York, American Topical Association, 2002.

Christopher L. MURPHY, *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, New York, The Masonic Stamp Club of New York, 2016.

Christopher L. MURPHY, *Brothers Of The Diamond: Freemasonry And Professional Baseball*, New Westminster, Pyramid Publications, 2021.

- II. Szabadkőműves személyeket ábrázoló bélyegek
- III. Szabadkőműves helyszíneket, páholyházakat, emlékműveket ábrázoló bélyegek
- IV. Olyan bélyegek, amelyek valamely eseményről emlékeznek meg, amelyben egy szabadkőműves személy fontos szerepet játszott
- V. Szabadkőműves művész által tervezett bélyegek
- VI. Olyan bélyegek, amelyek közvetlenül vagy közvetve ábrázolnak szabadkőműves szimbólumokat (mindent látó szem, körző, derékszög, nagy G-betű, stb.).⁴⁸

⁴⁸ Christopher L. MURPHY, *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, New York, The Masonic Stamp Club of New York, 2016, 8.

Mint a fenti kategorizálásból láthatjuk, egy bélyeg lehet tehát közvetlenül és közvetve szabadkőműves tartalmú/illetőségű/vonatkozású filatéliai entitás.

Itt jegyzendő meg, hogy a legrepresentatívabb szabadkőművesség tematikájú bélyegeket egyébként valószínűleg az Egyesült Királyság autonóm tartománya, úgynevezett koronafüggősége, a Man-sziget postaszolgálatára bocsátotta ki a közeli múltban, 2017-ban, nevezetesen a szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója alkalmából. A limitált példányszámban kiadott, 6 értékből álló bélyegsorozatot, amelynek többféle gyűjtői díszkiadása, illetve kisív és blokk változata is létezik, illetve még emlékívet és bélyegkincstár jellegű kísérő füzetet is kiadtak mellé, aranyozott fóliára nyomtatták, és a szabadkőműves páholyok

tisztségviselőinek jelvényei láthatók rajta.⁴⁹ Az elsősorban gyűjtői célból megjelent bélyegek számos komoly okmánybiztonsági megoldást tartalmaznak, és reprezentatív, igen esztétikus megjelenésükkel tényleg méltó emléket állítottak a több, mint 300 éves szabadkőművességnek. Talán ez a sorozat a máig megjelent leginkább tiszteletet parancsoló szabadkőműves filatéliai objektum. Nem mellesleg az a gyűjtő, aki a szóban forgó szabadkőművesség-történet filatéliai relikviát a magáénak akarja tudni, kénytelen egy magyar viszonylatban egészen jelentős összeget beruházni, a bélyegkiadás ára ugyanis 45 angol font,

⁴⁹ <https://www.gov.im/news/2017/apr/18/isle-of-man-post-office-celebrates-300-years-of-english-freemasonry-with-hidden-secret-stamps/>, letöltés ideje: 2023. november 1.

azaz átszámítva mintegy húszezer forint...⁵⁰

A jelen elektronikus filatéliai forráskiadvány a maga szerénységével, korlátaival és esetleges hibáival együtt a szerző/közreadó tudomása szerint az első olyan, magyar nyelven és magyar nyelvterületen napvilágot látó munka, amely a szabadkőművesség filatéliai vonatkozásaira, jelentős nemzetközi bélyegkiadási és bélyeggyűjtési jelenlétére igyekszik felhívni a figyelmet. E célból a jelen elektronikus könyv válogatást közöl a világ szabadkőműves motívumokat, személyeket és helyszíneket (nyíltan és egyértelműen, nem burkoltan, rejtve) megjelenítő postai bélyegeiből. A jelen válogatás szubjektív, természetesen a legkevésbé teljes, és elsősorban előőrse

⁵⁰

<https://www.iompost.com/stamps-coins/product/freemasons-customised-sheet-/>, letöltés ideje: 2023. november 2.

szeretne lenni a magyar filatéliai életben és szakirodalomban eddig nem túl ismert és kutatott motívumrendszernek, területnek, további kutatásokat megelőlegezve és inspirálva. A válogatás során a szerző/közreadó maradt a szigorú értelemben vett filatéliai objektumoknál, és olyan bélyegek/kisívek/blokkok képeit választotta közlésre, amelyek névértékkel rendelkeznek, és postai bérmentesítésre elméletileg valóban használhatók.⁵¹

Azért használom kellő óvatossággal az *elméletileg* határozószót, mert egyes kevésbé fejlett, főként afrikai és ázsiai országokban gyakori jelenség a *fantombélyeg-kiadás*, amely azt jelenti, hogy bár egy adott bélyegkiadáson szerepel államjelzés és névérték, azt nem feltétlenül

⁵¹ A jelen elektronikus forráskiadvány nem kis mértékben az alábbi munkára is támaszkodott a válogatáskor: Christopher L. MURPHY, *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, New York, The Masonic Stamp Club of New York, 2016,

az adott állam kormányzatának vagy postaszolgálatának megbízásából/ engedélyével nyomtatják ki, hanem elsődlegesen gyűjtői igények kielégítésére, profitszerzés céljából hozzák létre, és kerül forgalomba bizonyos piaci szereplők, cégek tevékenysége által.⁵² Ebből kifolyólag pedig lehetséges, hogy az adott bélyeg szigorú filatéliai és postajogi értelemben csupán bélyegnek látszik, de a nemzetközi postaforgalomban nem feltétlenül fogadnák el, ha valaki bérmentesítésre próbálná meg használni.⁵³ A kétes legitimitású bélyegkiadásoknak, fantombélyegeknek ugyanakkor mára maguknak is jelentős gyűjtői piaca van, és mivel az egyre inkább digitálissá váló világban, az elektronikus kommunikáció és az automatizált postakezelés korában már a

⁵² James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. Harsányi Luca–Ignác Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 58–59.

⁵³ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

hivatalos, állami monopólium alá tartozó bélyegkiadás is egyre inkább a gyűjtői igények kielégítését, a kormányzatok és postaszolgálatok ily módon történő profitszerzését, nem pedig a postai bérmentesítést szolgálja, a legitim és illegitim bélyegkiadásokat is egyre nehezebb elhatárolni egymástól.⁵⁴

A jelen szerény filatéliai forráskiadványban közreadott bélyegek (valamivel több, mint száz darab, és válogatásunk során az esztétikai szempont is érvényesült) képeit nonprofit, tudományos, ismeretterjesztési és közművelődési céllal tettük közzé, internetes forrásaikat pedig, amelyek többnyire korábbi, elektronikusan is elérhető, tematikus filatéliai szakmai kiadványok, bélyeggyűjtéssel kapcsolatos honlapok, illetve értelemszerűen internetes

⁵⁴ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

aukciós házak és webáruházak weboldalai, lehetőség szerint mindig feltüntettük... A közreadó egyúttal reményét fejezi ki, hogy jelen szerény munkája másoknak is irányt mutat, és a magyar filatéliai közösségben is lassan kialakul valamiféle érdeklődés a szabadkőműves motívumokat ábrázoló bélyegek iránt, hiszen a gyűjtők számára való érdekességük, történelmi forrásértékük és esztétikai gazdaságuk tagadhatatlan filatéliai tény...

**A MAGYARORSZÁGI
SZABADKÖMŰVESSÉG
TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT
BIBLIOGRÁFIÁJA**

ABAFI Lajos: *A szabadkőművesség és az uralkodóház.* Miskolc, Hermit Könyvkiadó, 2011.

BALASSA József, *A szabadkőművesség története.* Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2013.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950.* Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, *A szabadkőművesség kézikönyve.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2005.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest, Heraldika Kiadó, 2006.

DÖMÖKI János, *„A népért, a sötétség ellen, az igazsággal”*. A szabadkőműves szövetség magyar nyelvű irodalmának kalauza és bibliográfiája 1786–2017, Budapest, Szerzői Kiadás, 2017.

HATOS Pál, *Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

HOLLÓS László, *A szabadkőművesség története, különös tekintettel a magyar szabadkőművesség fejlődésére*, Miskolc, Fraternitas Mercurii Hermetis, 2011.

JÁSZBERÉNYI József, *„Bölcsesség vezesse”. Szabadkőműves tárgyú írások*, Budapest, Nyugati Kapu Páholy Könyvek, 2003.

JÁSZBERÉNYI József, *"A Sz: Sophia' templomában látom én felszentelve nagysádat". A felvilágosodás korának magyar irodalma és a szabadkőművesség*, Budapest, Argumentum Kiadó, 2003.

JÁSZBERÉNYI József, *A jánosrendi Szent István szabadkőműves páholy története (1861-1894)*. Budapest, Szerzői kiadás, 2004.

JÁSZBERÉNYI József, *A magyarországi szabadkőművesség története*, Budapest, Print X Budavár Kiadó, 2005.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1977.

MÁRTON László (szerk.), *Trianon és a Szabadkőművesség. Dokumentumok, tanulmányok*. Budapest, Salamon Gross Bemutatja Kft. 2002.

MÁRTON László (szerk.), *Iskolája az emberi szívnek - A szabadkőműves irodalom antológiája*. Budapest, Pallas Páholy Kiadó, 2009.

SÁRY Gyula, *A szabadkőművesség, avagy a királyi művészet*. Budapest, Dénes Natur Műhely, 2004.

SUMONYI Zoltán, *Újrafelfedett titok. A magyarországi szabadkőművesekről*. Budapest, Talentum Kiadó, 1998.

SUMONYI Zoltán, *Magyar szabadkőművesek és rotaryánusok*. Budapest: Talentum Kiadó, 2007.

VÁRI László, *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.

A szabadkőműves dosszié. A Magyar Királyi Belügyminisztérium szabadkőművesek megfigyeléséről szóló jelentése, forráskiad.
KÁNTÁS Balázs-SZABÓ Piroska, Budapest, Nagy Lajos Kiadó, 2019.
<http://real.mtak.hu/95646/>

A Magyar Királyi Belügyminisztérium politikai rendészeti szerveinek jelentése az illegalitásban működő szabadkőművességről, 1939, forráskiad.
KÁNTÁS Balázs-SZABÓ Piroska, Pécs, Zsolnay Vilmos Kulturális Egyesület, 2023.
<http://real.mtak.hu/162861/>

Humanitás illegalításban. a szabadkőműves mozgalom és a Horthy-korszak titkosszolgálati szervei – források, forráskiad. KÁNTÁS Balázs-SZABÓ Piroska, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/163277/>

Szabadkőművesség és ellen-szabadkőművesség. A magyar szabadkőműves mozgalom és a Horthy-korszak titkosszolgálati szerveinek és kormánypárti, jobboldali titkos társaságainak kapcsolata, forráskiad. KÁNTÁS Balázs-SZABÓ Piroska, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/167823/>

VÁLOGATÁS A VILÁG
SZABADKŐMŰVES
MOTÍVUMOKAT,
SZEMÉLYEKET ÉS
HELYSZÍNEKET ÁBRÁZOLÓ
POSTABÉLYEGEIBŐL

George Washington elnöki esküjét ábrázoló bélyeg az
Amerikai Egyesült Államokból
1939

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 29.

A Belgiumi Nagyoriens Nagypáholy fennállásának 150.
évfordulójára kibocsátott belgiumi bélyeg

1981

*(Szabadkőműves esküt tevő férfi, az előtérben körző, szögmérő,
kalapács)*

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 11.

Az Állandóság és a Themis Tanítványai
szabadkőműves páholyok fennállásának 200.
évfordulója alkalmából kibocsátott belgiumi bélyeg
2008

(Szabadkőműves templom beltere)

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 11.

A Brazíliai Szabadkőműves Nagypáholy fennállásának
50. évfordulója alkalmából kibocsátott brazíliai bélyeg

1977

(Szabadkőműves szimbólumok)

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

José Bonifácio de Andrada e Silva (1763–1838) brazil
államférfit, természettudóst, szabadkőműves
nagymestert szabadkőműves motívumokkal ábrázoló
brazíliai bélyeg

1988

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

A Brazíliai Nagyoriens Szabadkőműves Nagypáholy
háromszög alakú páholyházát ábrázoló brazíliai bélyeg
1992

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

A szabadkőművesség három fokozatát három oszlopként szimbolikusan ábrázoló brazíliai bélyeg
Szabadkőműves hagyományok sorozat, 2004
Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

Egy szabadkőművest szimbolikusan operatív
kőművesként ábrázoló braziliai bélyeg
Szabadkőműves hagyományok sorozat, 2004

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

Szabadkőműves szimbólumokat ábrázoló braziliai
bélyeg

Szabadkőműves hagyományok sorozat, 2004

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 12.

Szabadkőműves szimbólumokat ábrázoló brazíliai
bélyeg

Szabadkőműves hagyományok sorozat, 2004

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 13.

A bulgáriai szabadkőműves mozgalom újraalapításának
10. évfordulója alkalmából kiadott bolgár bélyeg
2003

*(Mindent látó szem, oszlopok, mozaikmintás szőnyeg,
oszlopok, körző, derékszög)*

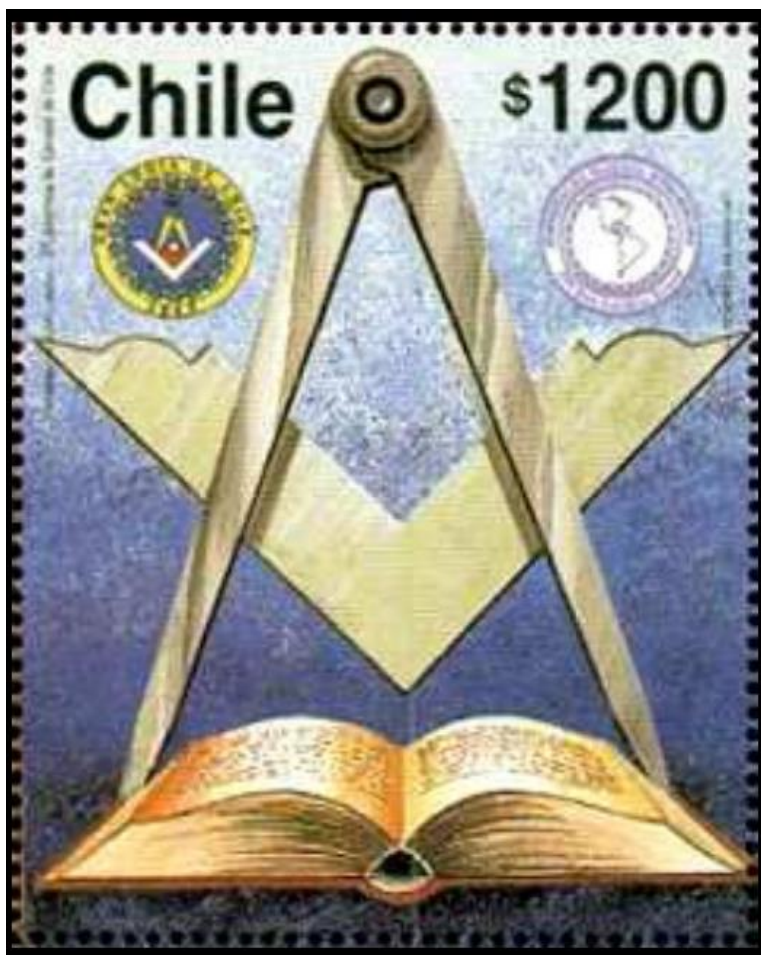
Szabadkőműves hagyományok sorozat, 2004

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 13.

Bulgáriai kibocsátású bélyeg a Régi Szabadkőművesség
Bulgáriai Nagypáholy címerével
2007

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, p. 13.

Szabadkőműves motívumokat és a Chilei Nagypáholy
címerét tartalmazó, chilei kibocsátású bélyeg
1997

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 14.

A Közép-Amerikai Szabadkőműves Szövetség
fennállásának 50. évfordulójára megjelent, chilei
kibocsátású bélyeg

1997

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 14.

A 40. chilei Szabadkőműves Nemzeti Konvent
alkalmából kibocsátott chilei bélyeg
2000

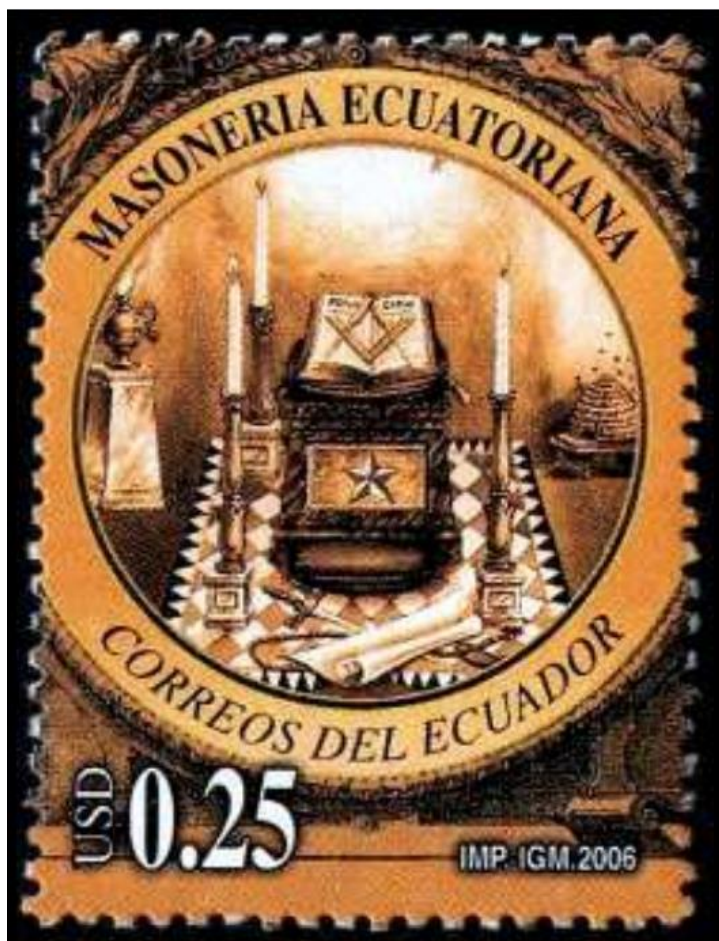
Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 15.

A dominikai szabadkőműves mozgalom 150 éves
fennállásának alkalmából megjelent, dominikai
kibocsátású bélyeg a Dominikai Szabadkőműves
Nagypáholy címerével

2008

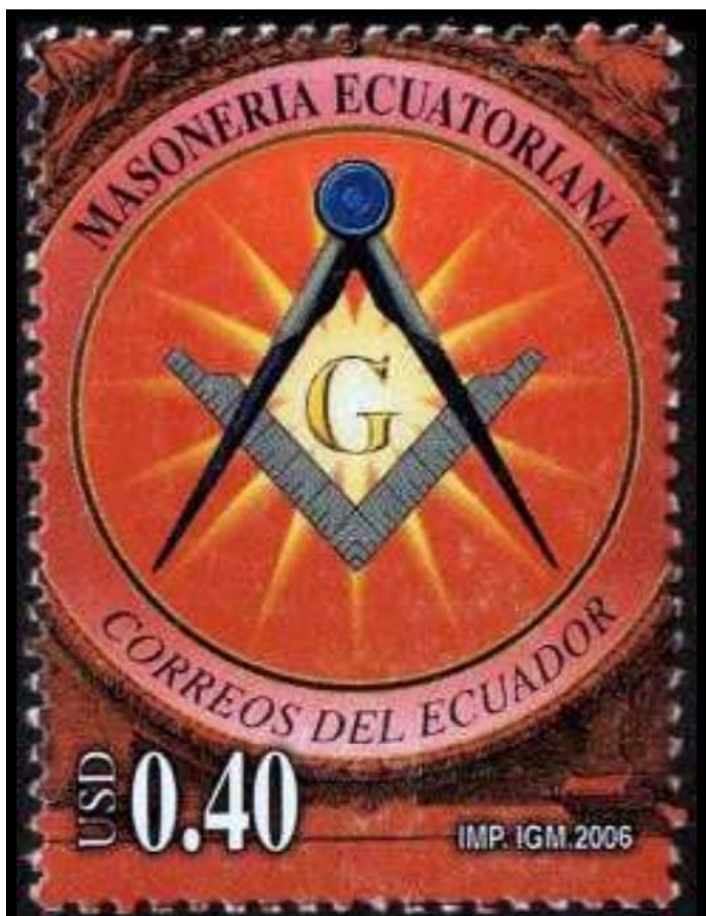
Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 15.

Szabadkőműves motívumokat ábrázoló, ecuadori
kibocsátású bélyeg

2006

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 16.

Szabadkőműves motívumokat ábrázoló, ecuadori
kibocsátású bélyeg

2006

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 16.

A Cuscatlán Nagypáholy fennállásának 100. évfordulója
alkalmából kibocsátott El Salvador-i bélyeg
2012

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 17.

A Le Droit Humaine Nemzetközi Vegyes
Szabdkőműves Rend fennállásának 100. évfordulójára
megjelent, franciaországi kibocsátású bélyeg
1993

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 17.

Franciaországi kibocsátású bélyeg a Francia Nemzeti
Szabadkőműves Nagypáholy címerével
2006

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 17.

A Francia Női Nagypáholy fennállásának 50. évfordulója
alkalmából kibocsátott, franciaországi bélyeg
1995

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 17.

A berlini Német Szabadkőműves Múzeum
fennállásának 100. évfordulója alkalmából kibocsátott
németországi bélyeg

2002

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 18.

A Hondurasi Szabadkőműves Nagypáholy
fennállásának 50. évfordulója alkalmából megjelent
bélyeg Hondurasból

1972

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 18.

A Reguláris Szabadkőműves Nagypáholyok
Világkonferenciájának alkalmából megjelent, romániai
kibocsátású bélyeg

2004

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 25.

A barbadosi szabadkőművesség fennállásának 250. évfordulója alkalmából megjelent, barbadosi kibocsátású bélyeg, amely a bridgetowni páholyházat ábrázolja
1991

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of the World – Class I. Government Issues*, p. 10.

A Kubai Nagyoriens Szabadkőműves Nagypáholy
havannai páholyházát ábrázoló, kubai kibocsátású

bélyeg

1956

Forrás: Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of
the World – Class I. Government Issues*, p. 15.

Az Indiai Szabadkőműves Nagypáholy fennállásának
50. évfordulója alkalmából megjelent, indiai kibocsátású
bélyeg, amely a páholyház bejáratát ábrázolja
2011

Christopher L. Murphy: *Masonic Postage Stamps of the
World – Class I. Government Issues*, p. 19.

A szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója
alkalmából kiadott, Man-szigeti (az Egyesült Királyság
autonóm tartománya) bélyegsor

2017

Forrás: <https://www.stamps-sieger.com/300-years-united-grand-lodge-of-england-6-stamps-mint-never-hinged-isle-of-man/>

A szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója
alkalmából kiadott, Man-szigeti (az Egyesült Királyság
autonóm tartománya) bélyegsor blokk változata
2017

Forrás: <https://www.iompost.com/stamps-coins/product/300-years-of-freemasonry-sheetlet/>

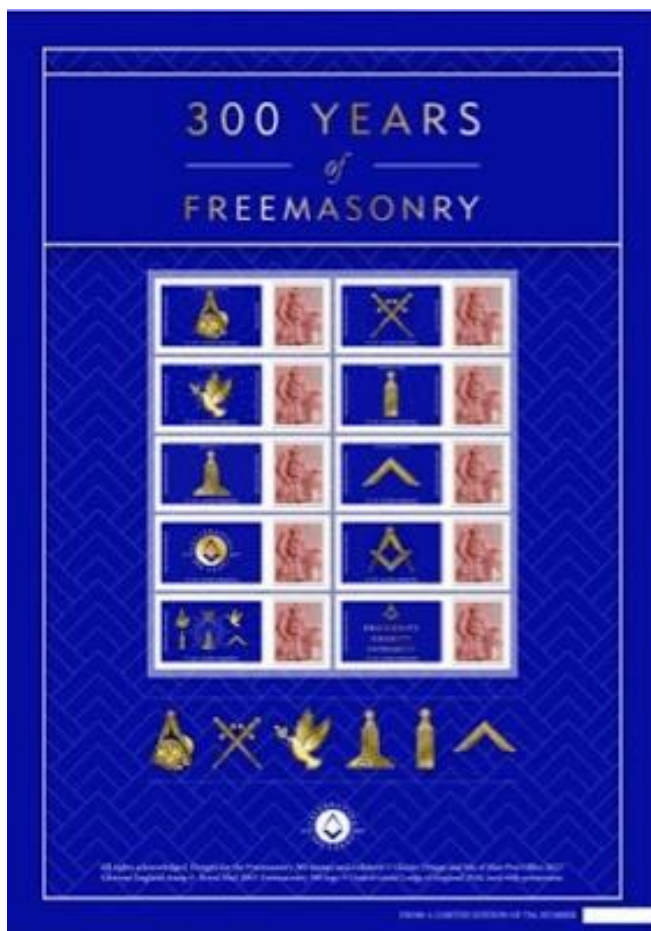

A szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója
 alkalmából kiadott, Man-szigeti (az Egyesült Királyság
 autonóm tartománya) bélyegsor bélyegei bekeretezett filatéliai
 ajándéktárgyként

2017

Forrás:

<https://www.etsy.com/ca/listing/1164062380/freemasons-stamps-300-years-of>

A szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója alkalmából kiadott, Man-szigeti (az Egyesült Királyság autonóm tartománya) bélyegsorozathoz tartozó emlékív
2017

Forrás: <https://blog.norphil.co.uk/2017/07/300-years-of-freemasonry-royal-mail.html>

A szabadkőműves mozgalom fennállásának 300. évfordulója
alkalmából kiadott, Man-szigeti (az Egyesült Királyság
autonóm tartománya) bélyegsor és emlékv gyűjtői
díszkiadása

2017

Forrás: <https://www.iompost.com/stamps-coins/product/freemasons-customised-sheet/>

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor a Togoi Köztársaságból
2019

Forrás: <https://www.ebay.co.uk/itm/195458814580>

Freemasons

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor Libériából

2020

Forrás: <https://thejoyofstamps.com/products/liberia-2020-mnh-freemasons-stamps-freemasonry-mozart-henry-ford-fleming-4v-m-s>

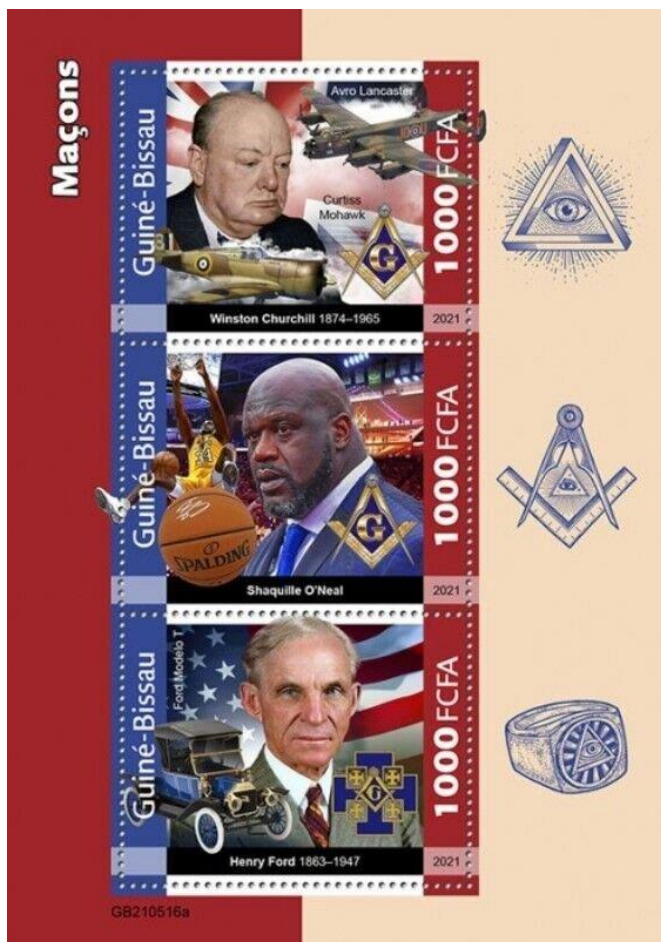
Freemasons

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegblokk Libériából

2020

Forrás: <https://thejoyofstamps.com/products/liberia-2020-mnh-freemasons-stamps-freemasonry-mozart-henry-ford-fleming-4v-m-s>

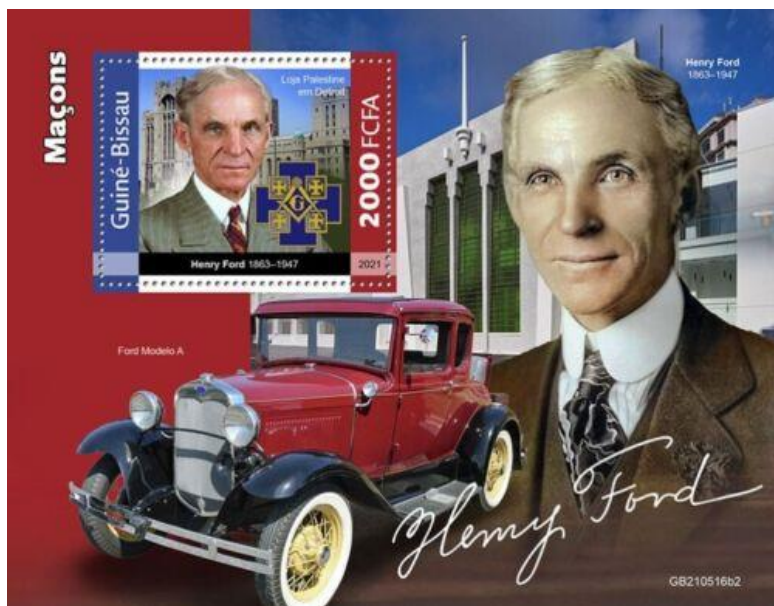

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor Bissau-Guineából

2021

Forrás:

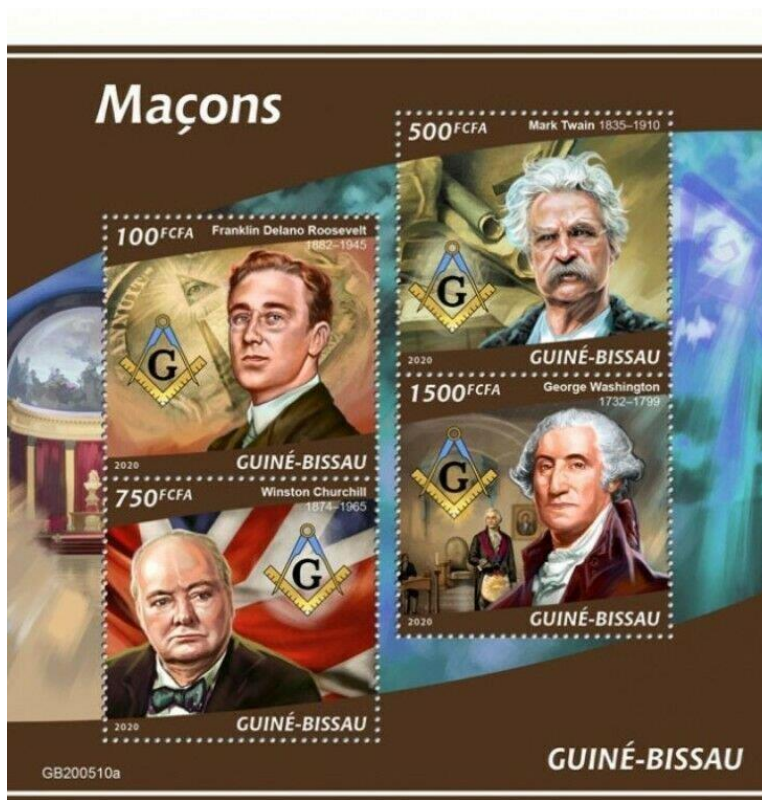
<https://storage.googleapis.com/hipstamp/p/6994accecde83fd5a790c5cf36fa5bcd-800.jpg>

Henry Fordot, mint híres szabadkőművest ábrázoló,
elsősorban gyűjtői célra megjelent bélyegsor Bissau-
Guineából

2021

Forrás: <https://www.ebay.com/itm/195701919571>

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor Bissau-Guineából

2020

Forrás:

<https://storage.googleapis.com/hipstamp/p/198cb6e82b6f94de60628c4e620e8bc8-800.jpg>

Francs-maçons

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor Guineából

2019

<https://www.amazon.ca/Guinea-Famous-Freemasons-Stamp-GU190201a/dp/B0821XP2JR>

Clark Gable-t, mint híres szabadkőművest ábrázoló,
elsősorban elsősorban gyűjtői célra megjelent bélyegsor
Guineából

2019

Forrás:

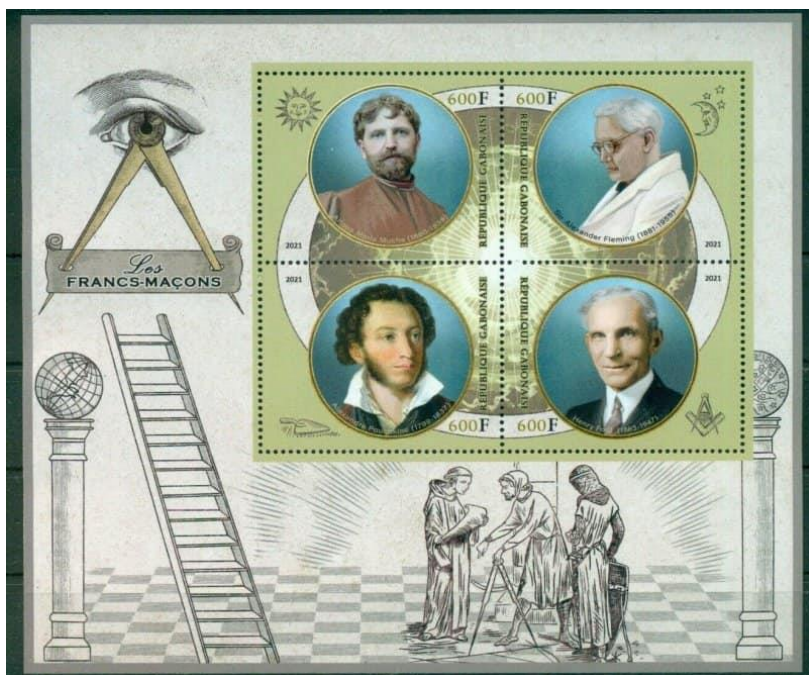
<https://www.ebay.com/itm/195438442876>

Híres szabadkőműveseket ábrázoló bélyegblokk a
Közép-Afrikai Köztársaságból
2021

Forrás:

[https://www.facebook.com/themasonicphilatelicclub/
photos/pb.100067812422063.-
2207520000/418014995952840/?type=3ú](https://www.facebook.com/themasonicphilatelicclub/photos/pb.100067812422063.-2207520000/418014995952840/?type=3ú)

Híres szabadkőműveseket ábrázoló bélyegsor

Kambodzsából

2020

Forrás:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=420545812366425&set=pb.100067812422063.-2207520000>

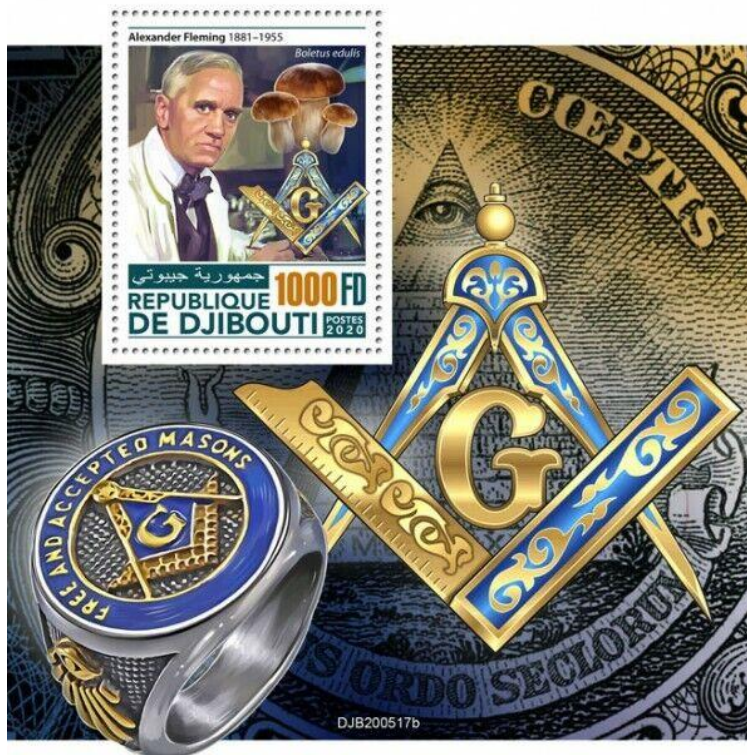
Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegsor Dzsibutiból
2020

Forrás:

[https://i.ebayimg.com/images/g/PzEAAOSwaCtiYLG
M/s-l1600.jpg](https://i.ebayimg.com/images/g/PzEAAOSwaCtiYLG
M/s-l1600.jpg)

LES CELEBRITES

REPUBLIQUE DE DJIBOUTI 2020

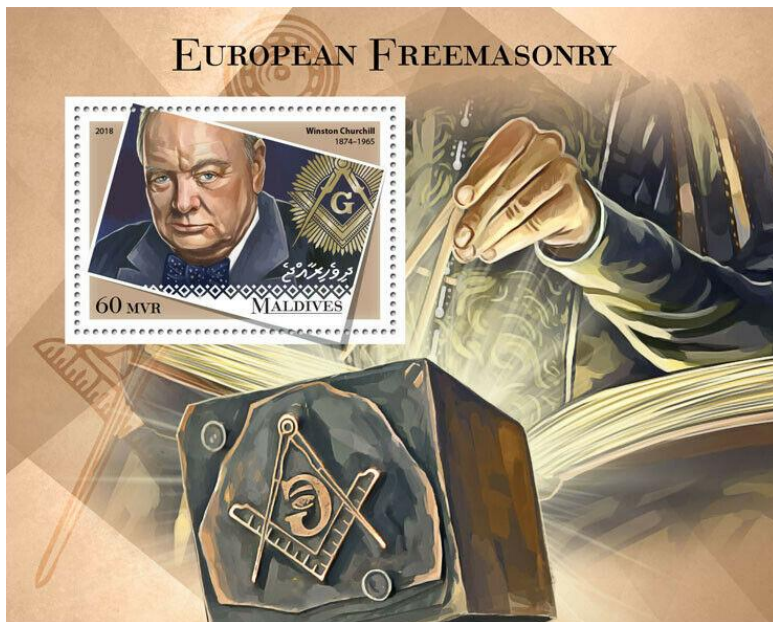

Alexander Fleminget, mint híres szabadkőműves
ábrázoló, elsősorban gyűjtői célra megjelent bélyegblokk
Dzsibutiból

2020

Forrás:

<https://www.ebay.com/itm/274700995892>

Winston Churchillt, mint híres szabadkőművest
 ábrázoló, elsősorban gyűjtői célra megjelent bélyegblokk
 a Maldív-szigetokről

2018

Forrás:

<https://thejoyofstamps.com/products/maldives-freemasons-stamps-2018-mnh-winston-churchill-famous-people-1v-s-s>

Anthony Sayert, mint híres szabadkőművest ábrázoló,
elsősorban gyűjtői célra megjelent bélyegblokk a
Salamon-szigetekről

2017

Forrás:

<https://thejoyofstamps.com/collections/people/products/solomon-islands-freemasons-stamps-2017-mnh-grand-lodge-anthony-sayer-1v-s-s>

Híres szabadkőműveseket ábrázoló, elsősorban gyűjtői
célra megjelent bélyegblokk a Maldív-szigetekről
2018

Forrás:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=420545869033086&set=pb.100067812422063.-2207520000>

**A Kongói Demokratikus Köztársaságban 2021-
ben kibocsátott, 43 darabos, elsősorban gyűjtői célokat
szolgáló bélyegsorozat az alábbi híres
szabadkőművesekről:**

**Winston Churchill
Jerome Loulande
Arthur Conan Doyle
Edwin "Buzz" Aldrin
Alexandr Szergejevics Puskin
Louis Armstrong
Joseph Haydn
Sir Alexander Fleming
Jaques-Jerome Montgolfier
Giuseppe Garibaldi
Liszt Ferenc
Benjamin Franklin
Franklin Delano Roosevelt
George Washington
Wofgang Amadeus Mozart**

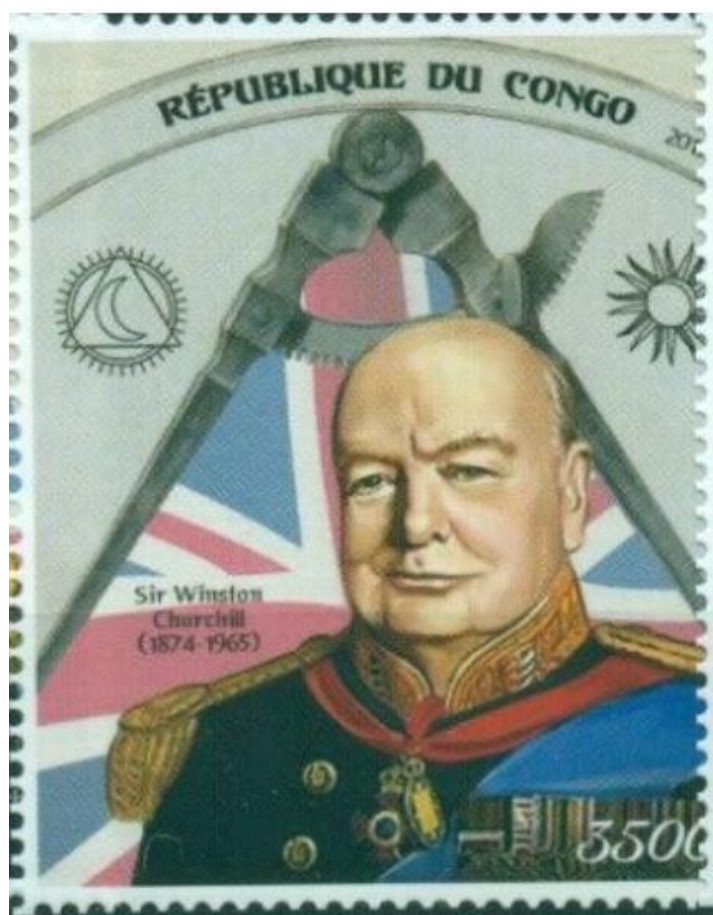
Forrás:

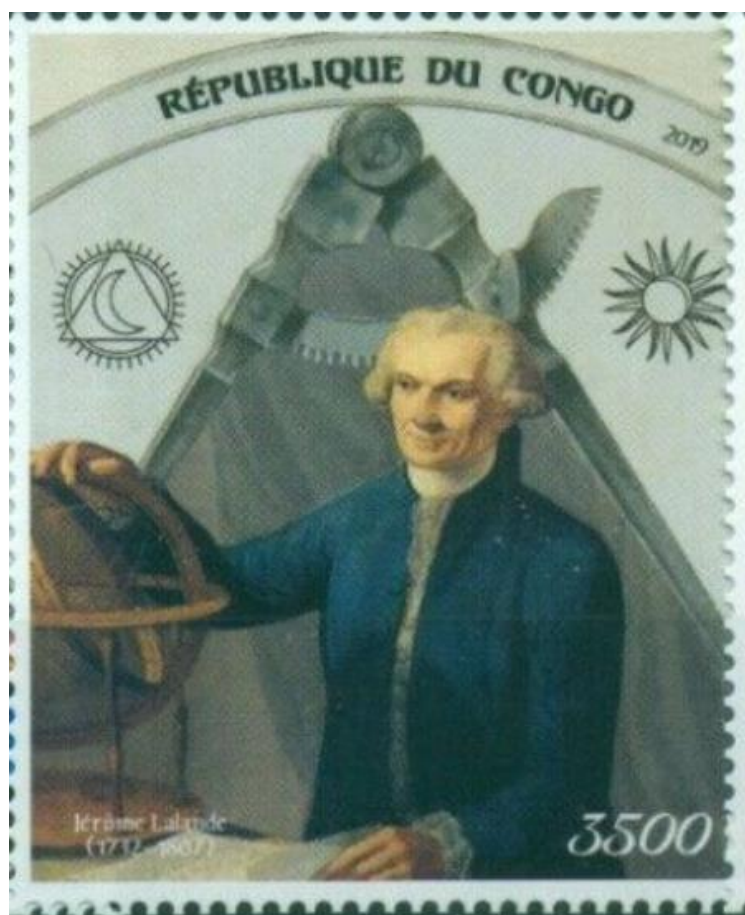
<https://www.hipstamp.com/listing/famous-masons-freemasonry-science-art-music-politics-space-45-mnh-stamps-set/36517684>

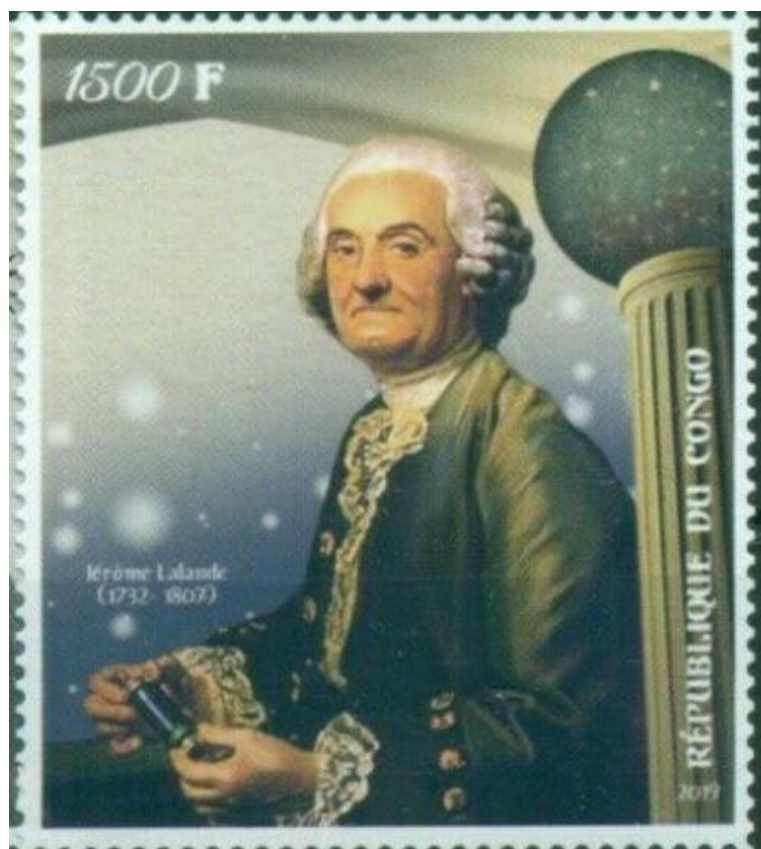
(A bélyegfotókat lásd alább!)

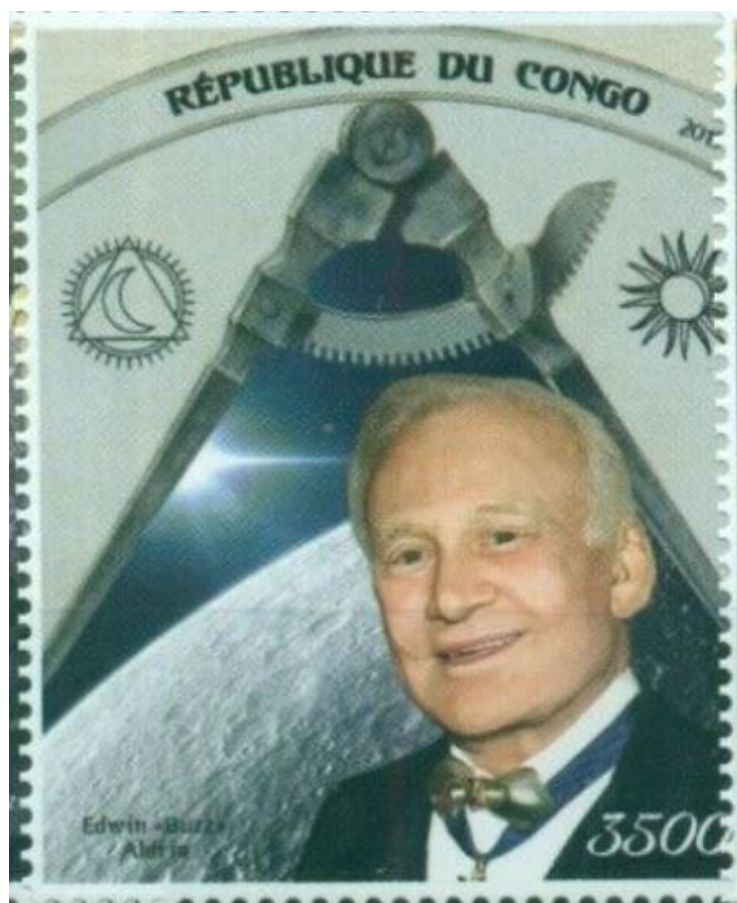

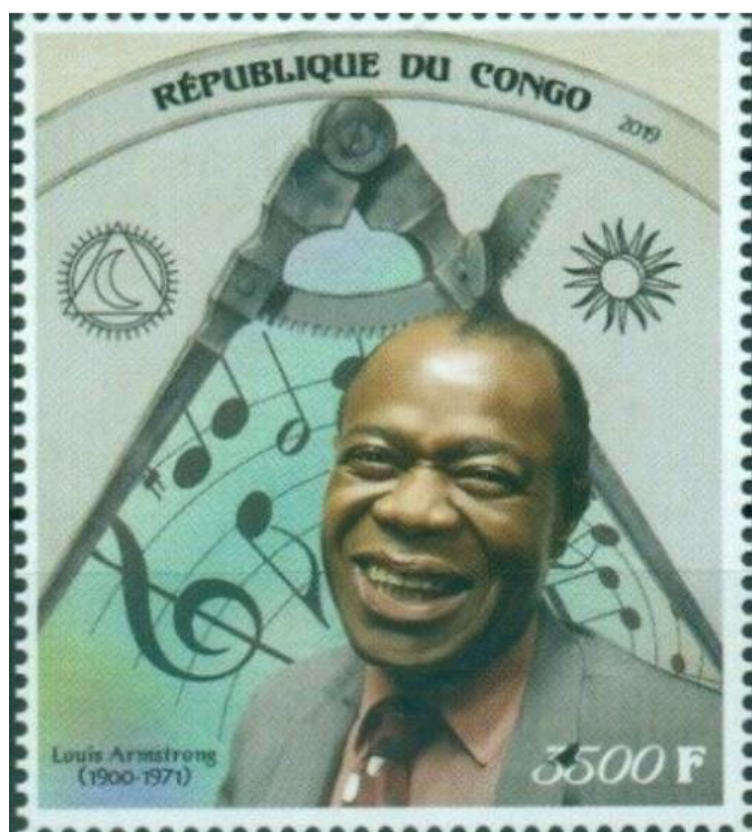

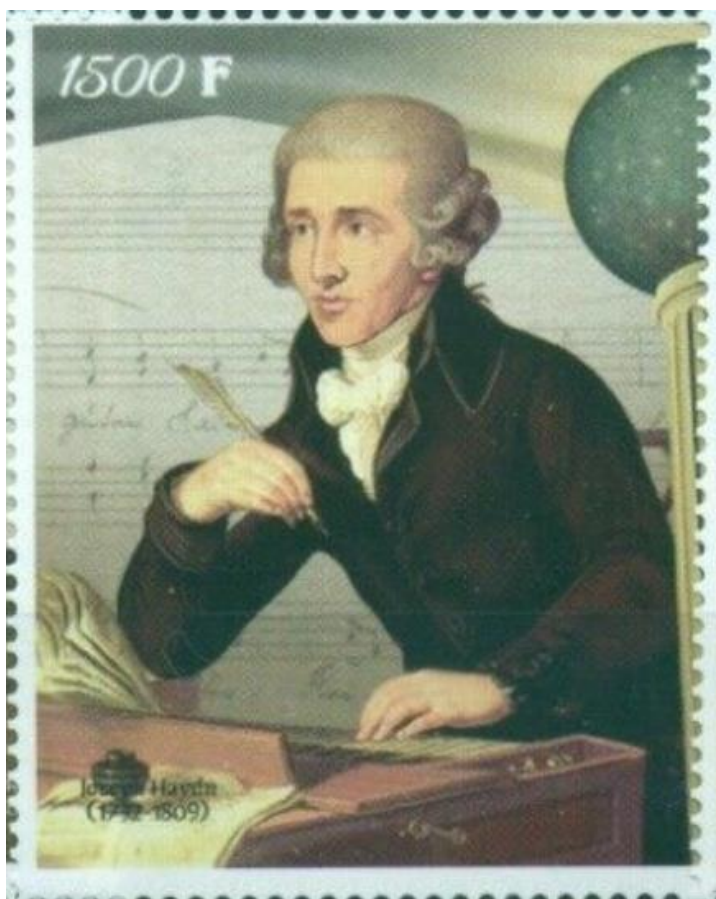

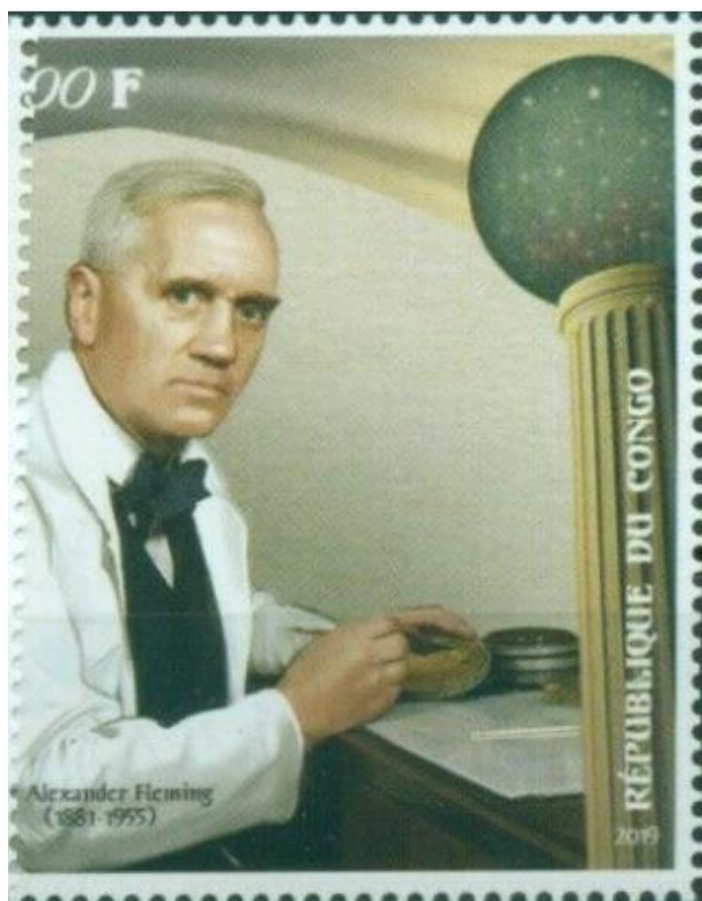

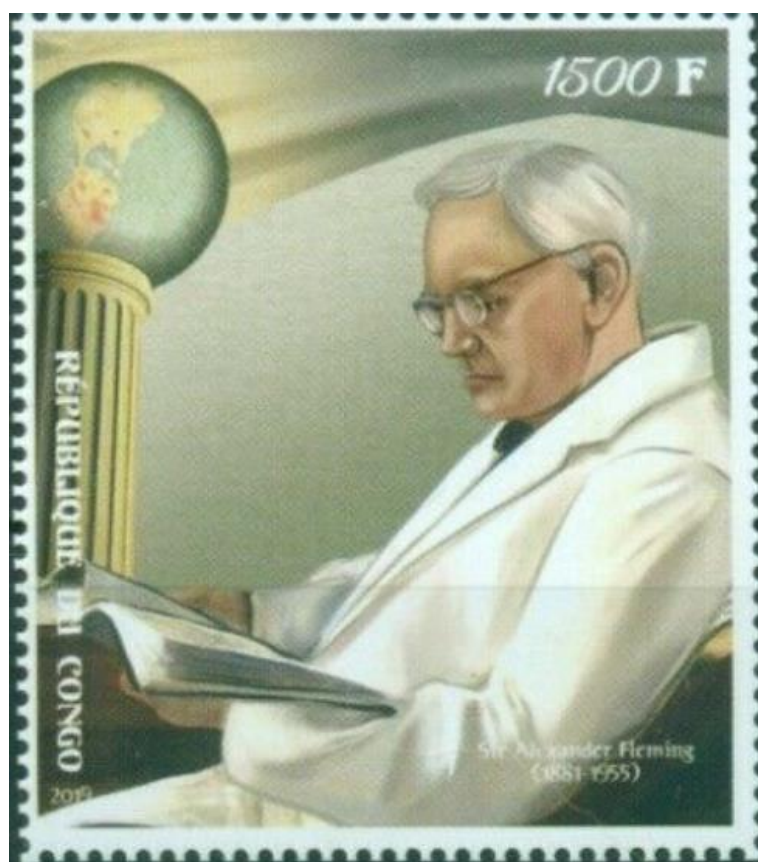

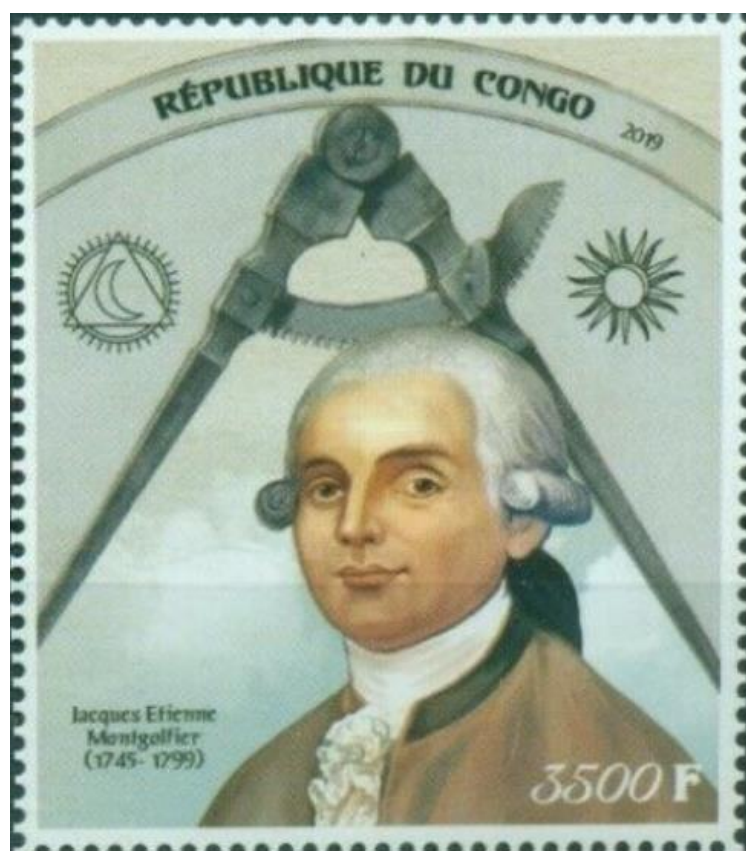

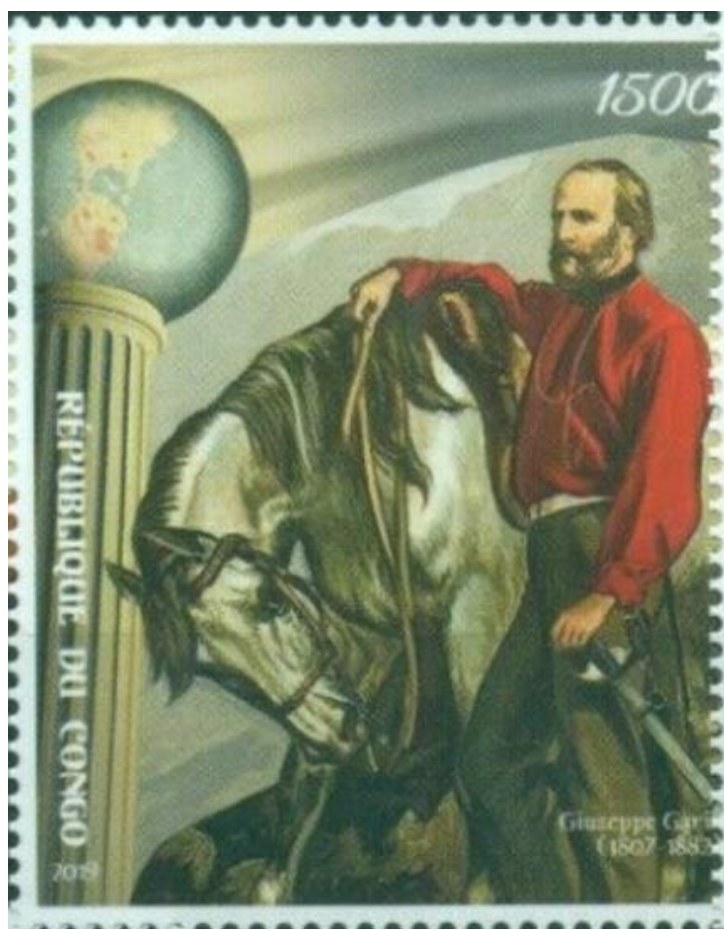

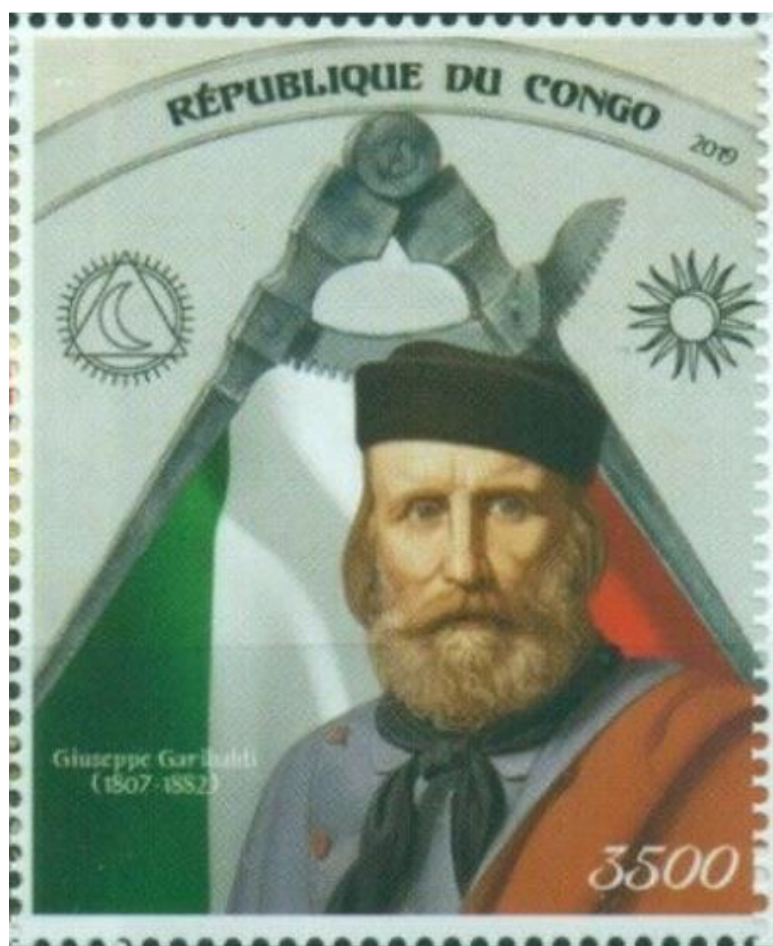

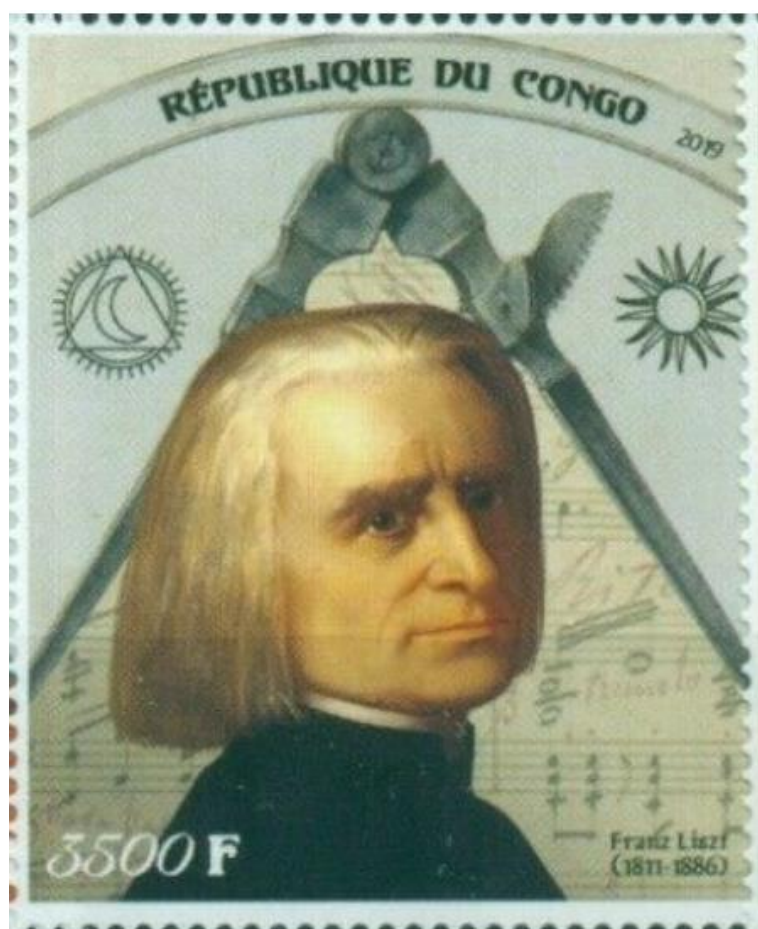

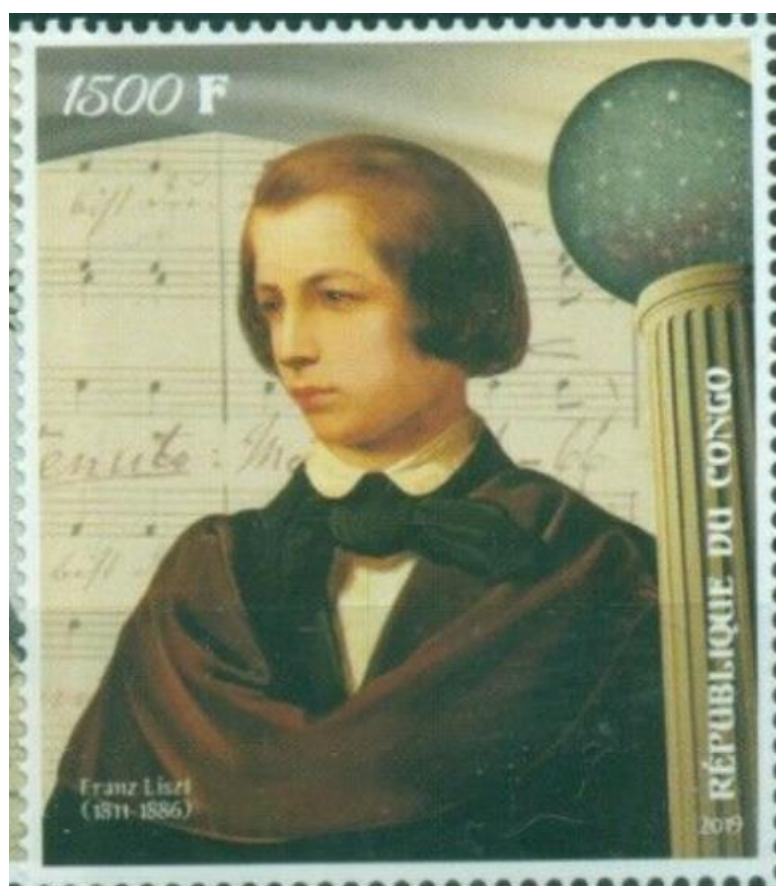

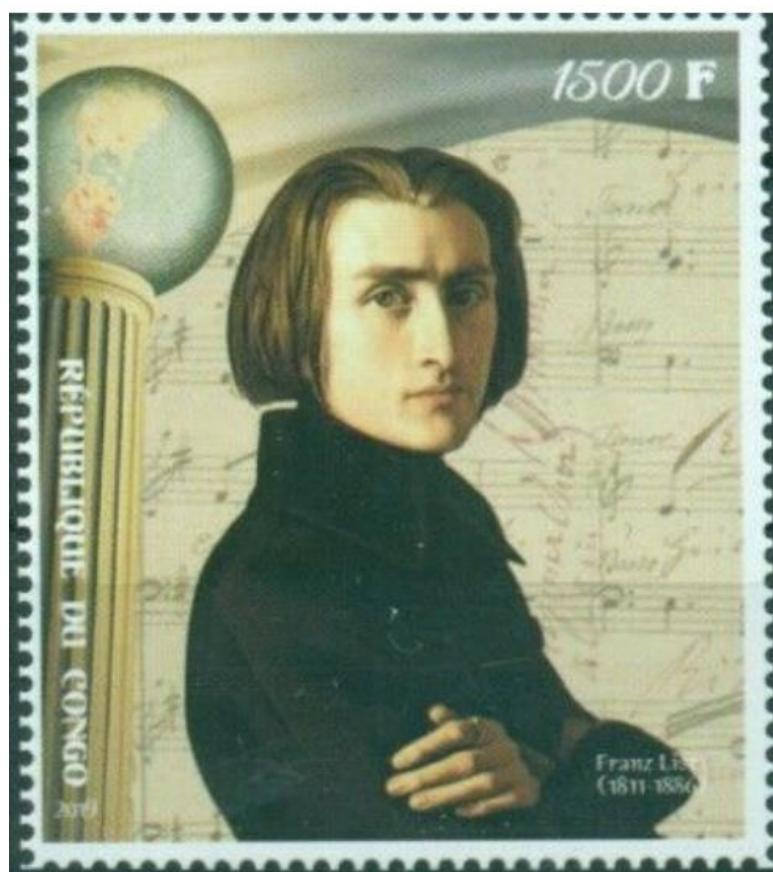

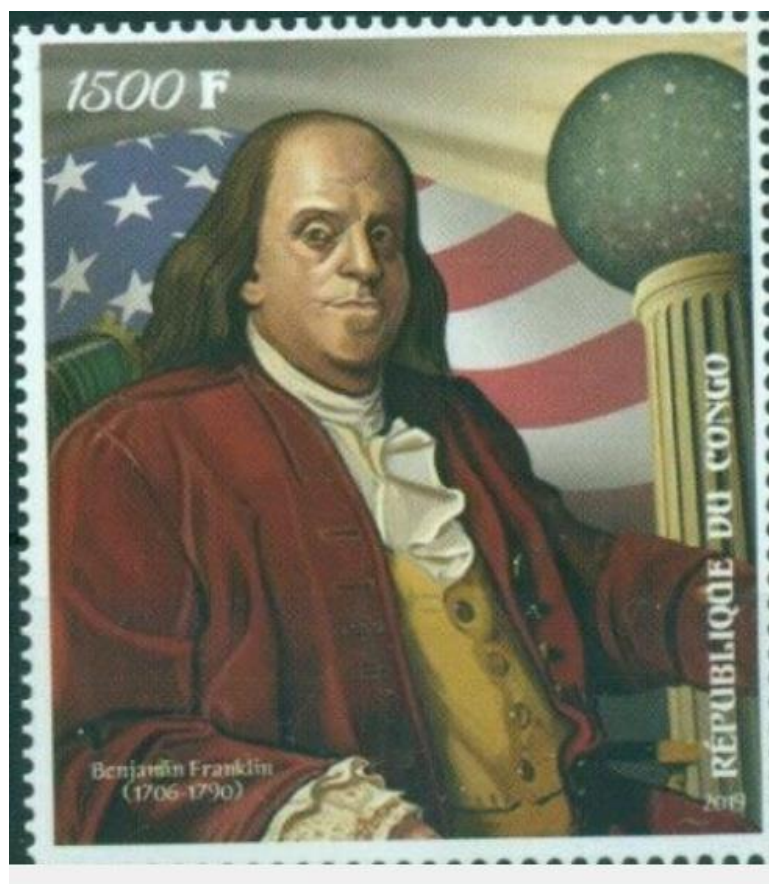

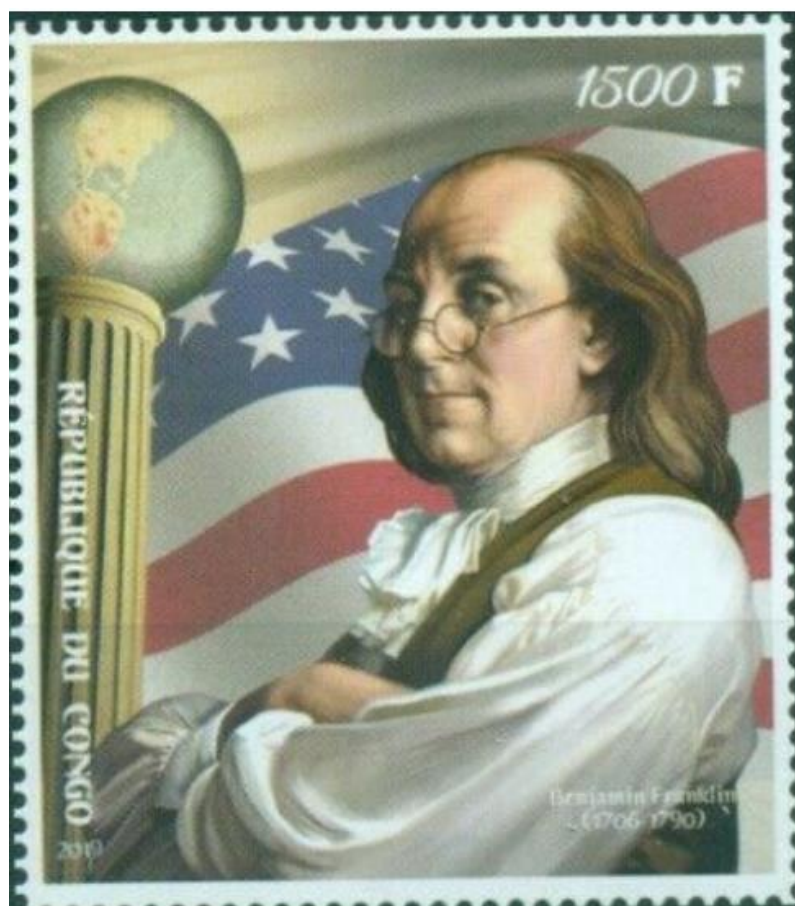

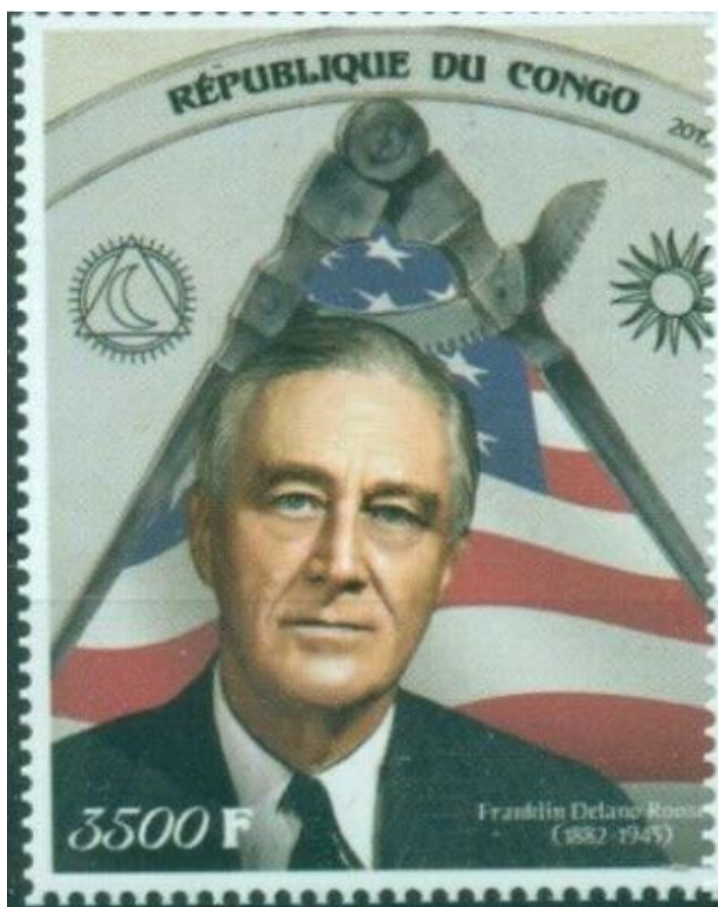

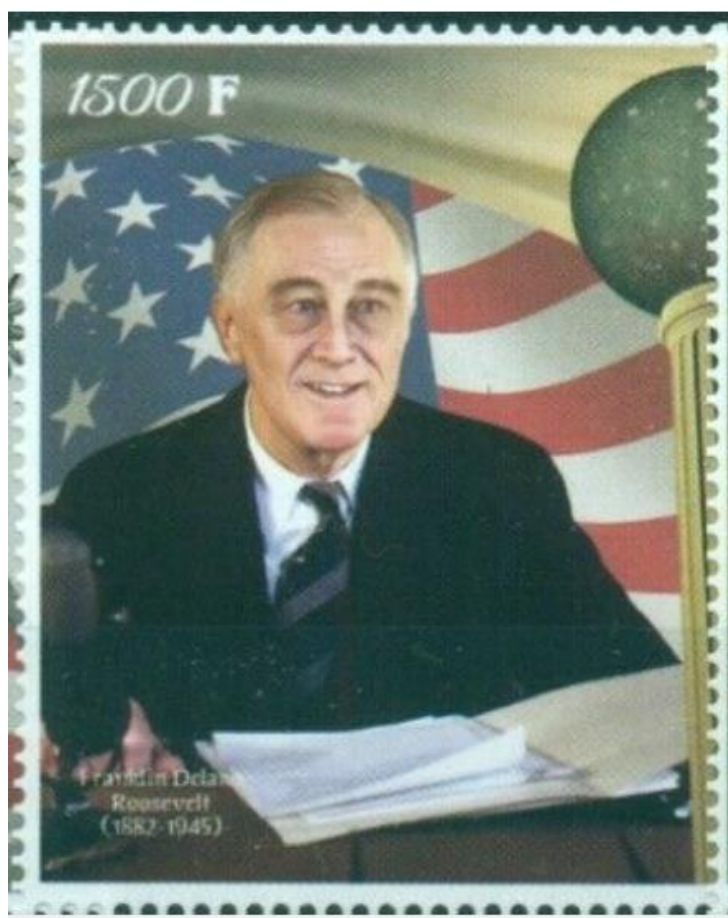

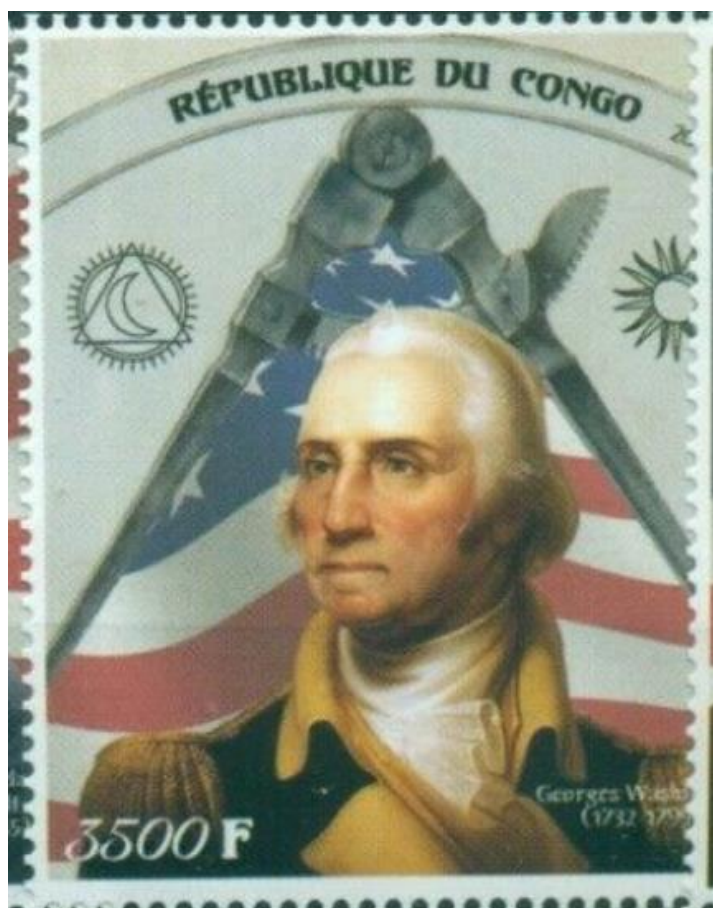

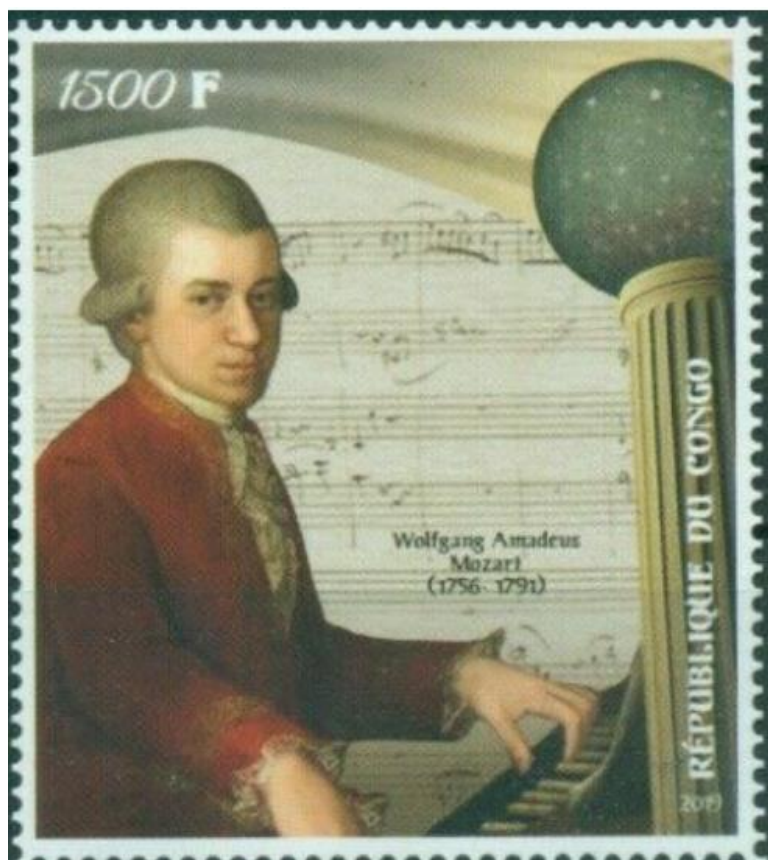

Kevés mozgalmat övez annyi látszólagos titok összeesküvés-elmélet, mint az európai felvilágosodás eszméit valló szabadkőművességet. Mivel nagy múltú, immár több, mint 300 éves, európai gyökerű, de mára az egész világon elterjedt értelmiségi mozgalomról van szó, amely mára a nyugati kultúrkör szerves részét képezi, nem csoda, hogy a szabadkőművesség a filatélia, a bélyegkiadás és bélyeggyűjtés világában is igen erősen jelen van. Szomorú tény ugyanakkor, hogy míg Nyugat-Európában, az Amerikai Egyesült Államokban, illetve számos (dekoratív bélyegeiket persze elsősorban gyűjtői igények kiszolgálása, nem pedig postai bérmentesítés céljából kibocsátó) afrikai és dél-amerikai országban az elmúlt száz évben számos szabadkőműves személyeket, motívumokat és helyszíneket ábrázoló bélyeg került kibocsátásra, és a világon mára pedig igen gazdag „szabadkőműves filatéliá”-ról beszélhetünk, Magyarországon a mai napig nem jelent meg szabadkőművesség tematikájú postabélyeg. Magyarországon továbbá idáig szakirodalma sem igen van a szabadkőműves filatéliának, míg angolszász nyelvterületen, elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a szabadkőművesség az ország alapításával egyidős, számos kiadvány jelent meg a témával kapcsolatban az elmúlt évtizedekben. A jelen elektronikus filatéliai forráskiadvány a maga szerénységével, korlátaival és esetleges hibáival együtt a szerző/közreadó tudomása szerint az első olyan, magyar nyelven és magyar nyelvterületen napvilágot látó munka, amely a szabadkőművesség filatéliai vonatkozásaira, jelentős nemzetközi bélyegkiadási és bélyeggyűjtési jelenlétére igyekszik felhívni a figyelmet. E célból a jelen elektronikus könyv válogatást közöl a világ szabadkőműves motívumokat, személyeket és helyszíneket (nyíltan és egyértelműen, nem burkoltan, rejtve) megjelenítő postai bélyegeiből. A közreadó egyúttal reményét fejezi ki, hogy jelen szerény munkája másoknak is irányt mutat, és a magyar filatéliai közösségben is lassan kialakul valamiféle érdeklődés a szabadkőműves motívumokat ábrázoló bélyegek iránt, hiszen a gyűjtők számára való érdekességük, történelmi forrásértékük és esztétikai gazdaságuk tagadhatatlan filatéliai tény.